

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סד סה

נגדלים ג"כ בהיותם מורים בטבעם על יכולת מציאים וחכמתו, וידיה (ה) זה מביא להגדלת הבוחן אותם, ידבר בלשונו או לא ידבר ^ח אם הוא מי שאין ראוי עליו הדבור, וכבר הרהיבה לשון העברי בזה עד שהתירו על זה הענין לשון אמירה ויאמרו על מי שאין השגה לו שהוא שבח, ואמר כך כמו שאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוכי, ^ט ספר על היותם מחייבות זאת האמונה שהם אשר אמרוהו אחר אשר בעבורם נודע זה גם כן, ולפיכך קרוא לו הענין כבוד, נאמר מלא כל הארץ כבודו, דומה לאמרו ותהלתי מלאה הארץ, כבר נאמר יקרא כבוד, כבר נאמר נתנו לה' אלהינו כבוד, ונאמר ובהיכלו כולו אומר כבוד, וכא ממנו הרבה, והכן זה השתוף גם כן בכבוד ופרשהו בכל מקום כפי ענינו ותמלט מספיקות גדולות :

פרק סה איני רואה אותך אחר הנייעך לזאת המדרגה ואמתך שהוא יתעלה נמצא לא במציאות ואחד לא באחדות, צריך שיבואר לך הרחקת תאר הדבור ממנו, וכל שכן בהסכים כל אומתנו ^א שהתורה ברואה, הכוונה בזה שדבריו המיוחס לו נכרא, ^ב ואמנם ייוחס אליו להיות המאמר שהוא אשר שמעו משה רבינו ע"ה, השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו, והנה יבואו לך בנבואה דברים רבים (פרק ל"ט חלק טי), ואמנם הכוונה הנה שתארו ברבור

אפודי

בשאר המצאות ואמר עליהם שסם יגדילוהו ויתכרך מלד שמורות הוראה אמיתי על יכולת מציאים : ח אם הוא מי שאין ראוי וכו', ר"ל כמו הנלגלים ויספירו שנתו יתעלה נצור לא דבור שאין ראוי בזה הדבור : ט ספר על היותם מחייבות וכו', ר"ל מלד שהמצאות הדומות מורות על יכולת מציאים והמחשבות בזה יגדיל השם יתעלה שם מלמדם בכריאה, ואמר שהדומים הם משכחים ומגדלים השם יתכרך. בלחשו כל עצמותי וכו', מלד שסם סבה להיות השם יתעלה משוכח בעבורם :

פרק סה א שהטורה ברואה, כי אם יהיה לו דבור הטורה יסיה דבונו, ואמר שהטורה ברואה סיה אין לו דבור, והוא אמרו הכונה בזה שהדברים המיוחסים לו נכראו. וכל כזה סכים כל אומתנו, ר"ל שאין לר"ך שיבואר לך חלק דבורו כי יתכרך חמר שאמרו דבונתו שהטורה ברואה, והכוונה במאמר ההוא שדברו המיוחס לו נכרא ר"ל והוא הקול הנגלה מן לפס : ב ואמנם ייוחס אליו, ר"ל חמר שאמרת

ממנו, כי הדבור א"ל שיהיה אלא בכלים, ואמר שהבאר שאין זו מקרה ולא תואר נוסף לר"ך שיבואר לך הרחקת תואר הדבור וכו' שאין ראוי להרחיק זו הדבור, למד שמסכימין כל אומתנו שהטורה ברואה כ"ל יהיה לו דבור הטורה תהיה דבורו ואמר שהטורה ברואה סיה אין לו דבור כ"ל יהיה לו דבור סיה השם יתעלה מקבל השגתי שיחדש עליו תואר. ואם ואמר אומר אין ייוחס לו הדבור חמר שהדבור הוא מחודש, חמר אמנם ייוחס אליו להיות במאמר ההוא אשר שמעו מרע"ה השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו כי הוא עלה לכל הדברים אף שיהיה סבה רחוקה להם, והכן זה : ואמנם הכוונה אשר תתארו

קרקש

שב אל הרום, וזה לא יתכן בשום פנים, האחת אחר שמלת ידבר מצד שיהא סמוכה אל המתבונן מורה שזאת חקלת נשואות עליו, והשנית כי אחר שאמר כי כל מה שחולתי יגדילוהו כלל בזה כל בעלי שכל כמו השכלים והגלגלים והאדם ומה שזר ופרט והאדם יגדיל במאמרו מפני דבר שמתחדש בו והוא לחיות לוולתו, ואם כן מה שאמר אחר כך וכו' שאין לו השגה בדומם כאלו הם מגדלים אותו אינו מדבר כי אם בהתבוננות המתבונן בדוממים עם ההשתכלות האמתי, והשתכל אחר מלת זה שבה אל ענין היות הדוממים מורים בטבעם. ואם ייען טוען בפירושי בזה שאמרתיו שלא יתכן עליו הדבור שם אל השכל הנפרד אך יגדילוהו מצד השינויים הדוממים, אומר זה אינה טענה אם לאמנתו שהשם ברא השכלים והגלגלים והיטודות ומה שהתהוות מהם, ואם למאמרים שהשכל הנאצל מתבאר היא סבת מציאות הכל, אחר שהשם סבה ראשונה לפי דעתם הוא סבת כלל המציאות אם כן הגדלת השכלים לשם יתכרך פירוש השגתם שהוא סבת כלל הנמצאות, כ"ש לאמנתו במאמר שהוא ברא הכל ברצונו וידעוהו אשר היא ידעת פשוטה, שהגדלת השכל הוא השגתה כלל פעולותיו הנמצאות :

פרק

שם טוב

הם מגדלים ג"כ בהיותם מורים בטבעם על יכולת מציאים וחכמתו הנה השכלים הנכדלים יגדילוהו כהשגה לכד, כי כל מה שישג שלמותו הגדלו כשיעור השגתו והאלים יגדל בלשונו ושכלו, ומי שאין לו השגה כדומם כאלו הם מגדלים ג"כ וכו' כל המציאות יגדילו לשם כ"ש שהאלים יגדילוהו אחר שיש לו השגה ולשון, ואמרו : ואם היה מה שאין ראוי לו הדבור כגלגלים והשכלים הנכדלים, וכבר הרחיבה לשון שאף הדוממים מלד היותם בטבעם מורים על יכולת מציאים וחכמתו כאלו הם אומרים כמו שאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך ולפיכך קרא לו הענין כבוד. ר"ל הללו ותהלתי מלאה הארץ כי השגת יקרא כבוד כבר נאמר ובהיכלו כלו אומר כבוד והוא חלל גלגל היות אומר שבה : **פרק סה** חמר שיהיה הרב כי כל הדברים מגדלים את השם הדוממים והרחיק הלשון עברי בזה עד שהתירו ע"ה הענין לשון אמירה, בא לבאר מהו הנכרה במירה ונדבר ונבואה ואמרו איני רואה חומרך חמר הנייעך לזאת המדרגה ואמתך שהוא יתעלה נמצא לא במציאות ואחד לא באחדות שצריך שיבואר לך הרחקת תואר הדבור שאין זו מקרה ולא תואר נוסף לר"ך שיבואר לך הרחקת תואר הדבור וכו' שאין ראוי להרחיק זו הדבור, למד שמסכימין כל אומתנו שהטורה ברואה כ"ל יהיה לו דבור הטורה תהיה דבורו ואמר שהטורה ברואה סיה אין לו דבור כ"ל יהיה לו דבור סיה השם יתעלה מקבל השגתי שיחדש עליו תואר. ואם ואמר אומר אין ייוחס לו הדבור חמר שהדבור הוא מחודש, חמר אמנם ייוחס אליו להיות במאמר ההוא אשר שמעו מרע"ה השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו כי הוא עלה לכל הדברים אף שיהיה סבה רחוקה להם, והכן זה : ואמנם הכוונה אשר תתארו

פרק סד (ה) זה מביא להגדלת המתבונן בזה ידבר בלשונו או לא ידבר אם היה מי שלא יתכן עליו הדבור, ^א כבר אמר למעלה כל מה שחולתי יגדילוהו כי הגדלתו האמיתית היא השגת גודלתו ונכללו בזאת ההגדלה השכלים הנפרדים והגלגלים והאדם וכן כל המציאות הנפעלות מאתו יגדילוהו ואם אין בזה תבונה לפי שהם מגדלים מצד השגתם לפעולת הפועל באותם המציאות ואם יש משיגים בכירים זה למעלה מהם והשגת השכלים הנפרדים הוא בתכלית השלמות הוא פועל גמור ואין בהם כח כלל והאדם בקצתו משיג בפועל עניני המציאות והשגתו אותם הוא הגדלת הפועל שהוא השם יתכרך, ול"א ויהיה מביא המתבונן בזה רוצה בזה ההתבוננות ההשגה בפועל לא בזה ולא בקצת שיתנועע יציאה אל הפועל כי אין בזה הגדלה אבל הרצון בזה ההשגה בשלמות, ואחר כן הוא יכול לכלול האדם והמלאך יחד מצד שיהא השגה בפועל ואם אין זה רמזין באמת, וירצה בקצת שאמר ידבר בלשונו הוא האדם ובמה שאמר אם היה מבי שאין יתכן אליו הדבור הוא המלאך, והתימה על המפרש שמתל ידבר בלשונו שב אל הרב אשר בו י"ה ההתבוננות המתבונן לא אל המתבונן, ורצה בזה שהמתבונן יתבונן בולתו ממנו שהוא אדם כמותו ופירש שלא ידבר בלשונו

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סה

בדבור כתארו בפעולות כולם הדומות לפעולותינו, והווישרו השכלים כלם שיש מדע אלהי ישיגוהו הנביאים באסרם שהשם דבר עמהם ואמר להם, עד שנדע שאלו הענינים אשר יגיעו לנו מאת ה' הם לא ממחשבותם וחמם לבד כמו שיתבאר, ^ג וכבר קדם לנו זכרון זה הענין. ואמנם כוונת זה הפרק כי הדבור והאמירה מלה משותפת נופלת על הדבור בלשון, כאמרו משה ידבר, ויאמר פרעה, ונופלת על הענין המצוייר בשכל מכלתי שידובר בו, אמר, ואמרתי אני בלבי, ודברתי בלבי, ולבך ידבר לך, אמר לבי, ויאמר עשו בלבו, חה הרבה. ויפול על הרצון, ויאמר להכות את דוד, כאלו אמר ורצה להתו, כלומר חשב בו להרגו, ולהרגני אתה אומר, פירושו וענינו התרצה להרגני, ויאמרו כל העדה לרגום אותם, וזה נם כן הרבה. וכל אמירה ודבור שנבא מיוחסת לשם הם משגי הענינים האחרונים, ר"ל שהם אם כנוי על הרצון והחפץ, או כנוי על הענין המוכן מאת השם ^ד (ה) והוא אחר אם נודע בקול נברא או נודע בדרך מדרגי הנבואה אשר אבארים, לא שהוא יתעלה דבר באותיות וקול, ^ה ולא שהוא יתעלה בעל נפש שיוחקו הענינים בנפשו ויהיו בעצמו ענין נוסף על עצמו, אבל התלות הענינים ההם בו ויוחסם אליו כיחס התארים כולם, ^ו ואמנם הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שבארתי מעניני שתוף זאת המלה, ^ז ועוד על צד הדמיון לנו כמו שהעירונו כמה שקדם, כי לא יבין האדם בתחלת המחשבה איך יעשה הדבר אשר ירצה הרוצה לעשותו ברצון לבד, אבל אי אפשר בתחלת הדעת מכלתי שיעשה עושה הדבר אשר ירצה להמציאו או יצוה לוולתו לעשותו, ולזה הושאל לשם הציוי בהיות מה שרצה היותו, ואמר שהוא צוה שיהיה כך, והיה כל זה על צד הדמיון בפעולותינו, מחובר אל היות זאת המלה נם כן מורה על ענין רצה כמו שבארנו, וכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ענינו רצה או חפץ, וכבר זכר זה וזלחנו ותרפרסם מאד, והמופת עליו ר"ל שאלו המאמרות כלם אמנם הם רצוניים לא מאמריים, כי כאמרי הציוי (ז) אמנם יהיו לנמצא יקבל הציוי ההוא, כן אמרו בדבר ה' שמים נעשו, כמו וברוח פיו

שם מוב

קארוהו הנביאים דבור כתארו בפעולות כלם הדומות לפעולותינו וכושרו השכלים כלם שיש מדע אלהי ישיגוהו הנביאים כשספרו שהשם דבר עמהם ואמר להם עד שנדע שאלו הענינים אשר יגיעו לנו מאת השם הם לא ממחשבותם וחמם לבד כמו שיתבאר, ^ג וכבר קדם לנו זכרון זה הענין. ואמנם כוונת זה הפרק כי הדבור והאמירה מלה משותפת נופלת על הדבור בלשון, כאמרו משה ידבר, ויאמר פרעה, ונופלת על הענין המצוייר בשכל מכלתי שידובר בו, אמר, ואמרתי אני בלבי, ודברתי בלבי, ולבך ידבר לך, אמר לבי, ויאמר עשו בלבו, חה הרבה. ויפול על הרצון, ויאמר להכות את דוד, כאלו אמר ורצה להתו, כלומר חשב בו להרגו, ולהרגני אתה אומר, פירושו וענינו התרצה להרגני, ויאמרו כל העדה לרגום אותם, וזה נם כן הרבה. וכל אמירה ודבור שנבא מיוחסת לשם הם משגי הענינים האחרונים, ר"ל שהם אם כנוי על הרצון והחפץ, או כנוי על הענין המוכן מאת השם ^ד (ה) והוא אחר אם נודע בקול נברא או נודע בדרך מדרגי הנבואה אשר אבארים, לא שהוא יתעלה דבר באותיות וקול, ^ה ולא שהוא יתעלה בעל נפש שיוחקו הענינים בנפשו ויהיו בעצמו ענין נוסף על עצמו, אבל התלות הענינים ההם בו ויוחסם אליו כיחס התארים כולם, ^ו ואמנם הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שבארתי מעניני שתוף זאת המלה, ^ז ועוד על צד הדמיון לנו כמו שהעירונו כמה שקדם, כי לא יבין האדם בתחלת המחשבה איך יעשה הדבר אשר ירצה הרוצה לעשותו ברצון לבד, אבל אי אפשר בתחלת הדעת מכלתי שיעשה עושה הדבר אשר ירצה להמציאו או יצוה לוולתו לעשותו, ולזה הושאל לשם הציוי בהיות מה שרצה היותו, ואמר שהוא צוה שיהיה כך, והיה כל זה על צד הדמיון בפעולותינו, מחובר אל היות זאת המלה נם כן מורה על ענין רצה כמו שבארנו, וכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ענינו רצה או חפץ, וכבר זכר זה וזלחנו ותרפרסם מאד, והמופת עליו ר"ל שאלו המאמרות כלם אמנם הם רצוניים לא מאמריים, כי כאמרי הציוי (ז) אמנם יהיו לנמצא יקבל הציוי ההוא, כן אמרו בדבר ה' שמים נעשו, כמו וברוח פיו

אפדרי

שדכר ר"ל הקול הנברא חוץ לנפש משגי מה חסרוהו יתעלה דבור בעבור הקול הנברא, ואומר משגי שהוא בכלל כל המלאות הנבראות: ^ג וכבר קדם לנו זכרון זה וכו', ר"ל כבר ביארנו בפרק מ"ז מלך שלא ייכיר בני אדם העתק ענין ממש שיש ממנו לנפש שיש אחר אלא בדבור לפיכך תארו לו ית' הדבור, להורות שיגיע ענינו ממנו יתעלה לנביאיו, לא דבר אחר כי הוא יתעלה אינו בוף ידבר חליה: ^ד והוא אחד אם נודע וכו', ר"ל הענין המוכן מאת השם יתברך וענין הרצון והחפץ הם ענין אחד אם שנודע בקול נברא והוא הענין המוכן מאת השם יתעלה בדרך מדרגי הנבואה ר"ל השפעה שכלית והוא ענין הרצון והחפץ: ^ה ולא שהוא יתעלה בעל נפש, ר"ל שאי אפשר שיאמר בו יתעלה אמירה מענין המצוייר בשכל כי הוא יתעלה אינו בעל נפש: ^ו ואמנם הכנוי על וכו', ר"ל שבאמר לו אמירה ודבור הוא כנוי על רצונו וחפצו לא לרצונו זולת זה: ^ז ועוד על צד הדמיון, ר"ל בסבה אחרת מלך אחר תארו לו יתעלה הדבור והאמירה והוא,

מאת ה' בחד משגי אלו הקוארים יכונה דבור או אמירה, היה הדבר כן היה לו תואר זולת עצמו ולא ג"כ הוא בעל נפש שייציר הענינים בנפשו ויקבלם ואח"כ ידבר אותם כי זה שקר עליו ג"כ אצל יחסו לו האמירה ודבור כיחס הפעולות כלם: ואמנם נאמר הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שביארתי מעניני השתוף זאת המלה, והרצון בו כי כמו שיאמר אמירה ודבור על השפה הבא ממנו לנביאיו או על קול הנברא לא שיוחסו חושב שיש לו דבור, כשיאמר אמירה ודבור על הרצון והחפץ מכלתי שיוחסו חושב שיש שם אמירה ודבור כלל: ועוד על צד הדמיון. הרצון בו בסבה אחרת תארו לו ית' הנביאים הדבור והאמירה והוא, כי לא יבין האדם שיעשה איזה דבר אלא א"כ יצוה או יעשהו בעצמו לפיכך תארו לו הנביאים הדבור כמו שביארנו בפרק מ"ז, מורף ג"כ כי הכוונה בו ענין רצון, והיהו הכוונה על כי כל מה שצא במעשה בראשית מן ויאמר ויאמר ענינו רצה או חפץ כי אלו המאמרים הכוונה בו הרצון, ומופת זה כי המחמיר והוא לא יהיו אלא לנמצא יקבל הציוי ההוא, ואחר שהעולם מחודש מאתו א"כ לא היה מי שיקבל שם הציוי א"כ יהיה ויאמר רצה ה'. שיהיה אור ויהי אור וכן כל ויאמר הנמצא במעשה בראשית: ועוד ג"כ יחוייב שיהיה הדבור הרצון כמו שאמר בדבר ה' שמים נעשו

קישקש

פרק סה (ה) והוא אחד, פירוש שב אל המוכן כאלו אמר המוכן הוא אחד: (ז) אמנם יהיו לנמצא יקבל הציוי הרצון

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סו

פיו כל צבאם, וכמו שפיו ורוח פיו השאלה כן דברו ומאמרו השאלה, והענין שהם נמצאו בדעתנו וברצונו, וזה ממה שלא יסכלו אדם מחכמינו הידועים, ואיני צריך שאבאר שהאמירה והדבור בלשון העברי בענין אחד גם כן, ^ה כי היא שמעה את כל אמרי ה' אשר דבר:

פרק סו (ה) והלוחות מעשה אלהים, המה ר"ל שמציאותם טבעית לא מלאכותית, כי כל הדברים המבניים יקראו מעשה ה', המה ראו מעשי ה', וכאשר זכר הדברים

המבניים כלם מצמח ובעלי חיים ורוחות ומטר וכיוצא בהם, אמר מה רבו מעשיך ה', ^א ויותר מופל מזה היותם אמרו ארצי לבנון אשר נטע, בעבור היות מציאותם טבעית לא מלאכותית אמר שהשם נטעם, וכן אמרו והמכתב מכתב אלהים, וכן אמרו מכתב אלהים הוא, כבר באר יחס המכתב ההוא לשם איך הוא באמרו כתובים באצבע אלהים, ואמנם אמרו באצבע אלהים, הוא כמו שאמר על השמים מעשה אצבעותיך, אשר התבאר שהם נעשו באמירה, בדבר ה' שמים נעשו, הגה כבר התבאר לך כי הכתוב ישאל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור, ושהדבר ההוא בעצמו אשר נאמר עליו שנעשה

בדבור

שם מוב

אפודי

כי לא יבין האדם שיטעה חיות דבר אלא ח"כ יצו לעשותו או יעשה בעצמו לסיפק חסרו יתעלה הדבור כמו שנאמר בפרק מ"ו, מזרקי כי הכוונה זו ענין רזה: דה כי היא שמעה את אמרי אל וכו', ר"ל שנפסקו אחד אני מולד אמירה ודבור, אם כן מובא הוא שם ענין אחד:

פרק סו א ויותר מופלג מזה היחס, ר"ל הסתלקה היא שייחס פרק מה מהמלאכות והם הלחים הנמצאים מאלהים בלתי שום נטיעה מלאכותית כללית אשר נטע ה' כלומר שגברא מאלהים מן הארץ מבלי שום נטע, ואם כן אפילו בפרק מה מהענינים הטבעיים אמר נטע ה' כל שכן שגברא שואמר אל מיני הנמצאות ככלל לאמרו מה רבו מעשיך ה'. דעת הרב בענין הלוחות הוא שהלוחות כמדון ושעורן נמצאו מציאות טבעית בזה ובאותן הלוחות היו נמצאות

נעשו וברוח פיו וכו' ומה רוח הוא השאלה כ"א ויהי לו פה ויהי לו גוף ואם ויהי לו רוח יעשה התנשמות כן דבר ה' שמים נעשו הוא השאלה והכוונה כי נמצאו ככוונתו ורצונו, וזה אינו צריך ביאור כי לא יסכלו אחד מחכמינו הידועים: ואם נתבאר כי הדבור מושאל כמו שאמר בדבר ה' שמים נעשו ג"כ ויהי האמירה מושאלת כי הכל דבר אחד. וז"ל לבאר כי אמירה ודבור הוא ענין אחד אשר שאני מוצא פסוק אחד ואמר הוא מעשה את כל אמרי ה' אשר דבר:

פרק סו והלוחות מעשה אלהים המה ר"ל שחזיונותם טבעיים וכו'. אחד שביאר הרב כי כל אמירה ודבור כה"פ הם לאורות על שני עניינים, אם כנוי על הרצון והחפץ כמו ויאמר ויאמר הנאמר במעשה בראשית וכל הדומים לאלו, או כנוי על הענין המזון ממנו בין שיהיה בקול כנראה בין שיהיה על השפעת המגיע נקרא דבור, ויאמר ויאמר הנאמר במעשה בראשית הוא על המצאת הדברים הטבעיים כפי רצונו וחכמתו כן אמרו והלוחות מעשה אלהים על המצאת אלו הלוחות שנמצאו שם בדבור וזו נרשמים בלוחות האותיות ורשם טבעי, וכנה ביאר הרב כי על המצאת הדברים הטבעיים נקרא מעשה חף שלא יהיו מעשה מלאכה. המה ראו מעשה ה'. ולמה שזה כבר יצו לחשוב שהם הולך וסוער כדי להעניש להולכי ימים בעבור חטאתם הביא מואמר מובאר שהוא על המצאת דברים הטבעיים כי כאשר זכר הדברים הטבעיים כלם מצמח וכו"ה ורוחות ומטר וכיוצא בהם אמר מה רבו מעשיך ה', הרי יתבאר כי כל העניינים הטבעיים יקראו מעשה ה'. ויותר מופלג מזה היחס אמר חסרו ארצי לבנון אשר נטע. ויהי זה יותר מופלג כי בעבור החיחסו אל הדבר החלקי וגם כבר אפשר שיאמר מה רבו מעשיך ה' על המצאת הדברים מבראשית על עשייתם בששת הימים לכן אמר ויותר מופלג מזה חסרו ארצי לבנון אשר נטע לא היו מקדם ולכן נטעם ה' פ"י גם, ואמנם בעבור היות מציאותם טבעית לא מלאכותית אמר שהשם יתעלה נטעם, א"כ כשיאמר מכתב אלהים הרצון מן המציאות טבעי ג"כ, ויבא הדבר כן מכתב אלהים הוא שהיו טבעיים באצבע אלהים ואצבע אלהים נאמר על השמים מעשה אצבעותיך וכו' שם נעשו באמירה שנאמר בדבר ה' שמים נעשו, והדבור כבר אמרנו שהוא נאמר על החפץ, אם כן הלוחות נעשו מששת ימי בראשית כאשר הדברים הטבעיים הרצון אלהי ויחפץ אלהי ועל זה נאמר והלוחות מעשה אלהים המה שנמצאו ברצונו וחפצו ונמצאו טבעיים, והרצון כזה לרב כי הלוחות נמצאו בזה סיני נרשמים בצורות האותיות בלחון שואמר בהם אכ"י אלקיך, כי כמו שנמצאו רשמים בצורות הכוכבים כמו טלה שור תאומים כן נמצאו אלו הצורות בלחון שואמר בהם כל עשרת הדברות, או היו נמצאות בזה אכנים רבים נרשמים בצורות מתחלפות וזכרם אל חבור האלהי כעלל וזה אמרו פסל לך שני לוחות אכנים, ואמנם שואמר שכתבם

עתה

קישקש

הרצון בו במעשה בראשית הוא כנוי על הרצון והחפץ: **פרק סו (ה)** והלוחות מעשה אלהים המה, יש שחושבים על דברי הר"ם שאמר שמציאותם טבעית וחושבים שאמר זה על עצם הלוחות ועל המכתב הכתוב בהם, ואין זה אמת כי הוא הכריל בין המכתב והלוחות באמרו והמכתב מכתב אלהים הוא כנוי בדבר אלהים, ומה שאמר בעצם הלוחות שמציאותם טבעית הוא בעבור שלא נפסלו במלאכה אדם, ואין בהם חפסד אסונה, רק הוא מן המלא שחיו שנות בארץ וברבחה ואין זו עוונת על זו והיו הלכות בדרך שיתכן בהם המכתב, ונזכר למי שאמר בלוחות מעשה אלהים באמרו והמכתב מכתב אלהים, וכמו שכתב בתורה בעת העתה מרצונו הקדום

אחר שלא היו כן אמר בלוחות שנחתרשו עתה אחר שלא היו, כשבו הכטה נחש וזיר השחרות מצורעת ברגע אחד, וברגע אחר שבה לאיתה, ובבעור שהלוחות חשבונו נפסלו ביד קשה מאבנים נמצאים אמר כאילו הראשונות שהיו מעשה אלהים ונחתרשו עתה לרצונו. והמדרשים על הרב תועה וחושבים שהוא אמר שמכתב הלוחות היה טבעי והוא חיותו נברא בלוחות מששת ימי בראשית כאשר הדברים הטבעיים, והוא מה שלא יעלה ברשת הדמיון והשכל לא ישער אותו ולא יקבלו שיתיה אותו הכתב מששת ימי בראשית כי איך יאמר אני ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים חסרו את יום השבת, וזוהית וזוהית מאמרו וכן אמרו והמכתב מכתב אלהים ושיעורו שיהיה חתומות

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סז

בדבור, נאמר עליו מעשה אצבע, כן אסרו כתובים באצבע אלהים, דומה לאמרו כתובים בדבר אלהים, ואילו אמר בדבר אלהים היה דומה לאמרו בחפץ אלהים, כלומר ברצונו ורצונו, ב אמנם אונקלוס גמח בזה הענין על פירוש זה ואמר כתיבין באצבעא דה', שהוא שם אצבע דבר אחד ממספר לשם, ופירש אצבע ה' כמו הר ה' וסמיה ה', רוצה בזה שהוא כלי נברא חקק הלחות ברצון השם, ואיני יודע מה הביאו לזה, והיה יותר קרוב מזה כתיבין במימרא דה', כמו שאמר בדבר ה' שמים נעשו, ² היתכן מציאות הכתב בלוחות (3) יותר מופלא מציאות הכוכבים בגלגל, כמו שזה ברצון ראשון לא בכלי עשאו, כך יהיה זה הכתב הכתוב ברצון ראשון לא בכלי, וכבר ידעת דבר המשנה עשרה דברים

שם טוב

אפודי

עתה השם יתעלה או נעטש עתה ברצונו זה קשה לפי שיתחייב שיהיה לו רצון מחדש, וכבר ידעת מחמס שהכתב הוא מהעשרה עשרים שנבראו בין השמשות ומזה יראה שאפילו החזן עמינו יראו שמכתב אלקים הוא כשאר מעשה בראשית: ואמנם אונקלוס נטח בזה הענין אל פירוש זה ואמר כתובים באלכעא דה' שהוא שם אצבע ה' ולא אמר במימרא דה' שורה שהאצבע הוא דבר מטרף אל השם, ופי' כמו הר ה' כי כהר לא יתיחס אל השם בעבור שהוא עשאו וכן מסה י' אלל ויחייסו לו בעבור סבה רחוקה וסרסן כ' באלכעו ונתייחסו לו יתעלה כמו שיתייחסו אל שחר הדברים בטעם, ואמנם אמר זה אונקלוס לנרוע שמתחדש הרב כי לא ידע מי הביאו לזה הפירוש הור שכלי חקק הלוחות כי היה אפשר לפרש אצבע אלקים במחמרו ונחמרו הוא רצונו, הלא תראה שפירש דבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צלם עש' ואמר כי הדרה שמך מעשה חקק אצבע וסרסן מעשה דכרין, כן ראוי שנפרש על אמרו כתובים באלכעא אלקים במימרא דה', וכמו שהגלגלים נעשו ברצון ראשון כן ראוי שיהיה הכתב בלוחות ברצון ראשון לא בכלי: ואמרו היתכן להיות מציאות כתיבין בלוחות יותר מופלא, הרצון בו יותר זה, לא שיהיה הסוגה בלוחות מופלא יותר מעולה כמו שיראה מפשטו כי כפי דעת אונקלוס אחר שנעשה בכלי גשמי הכתב הוא יותר פחות ממציאות הכוכבים: ואחר שמתר דעת אונקלוס הביא רמיה לפירושו מחמתי

קרקשקש

והיריעה קרומה בעצמה כי עצמו הוא ידעתו וירעתו עצמו א"כ זמן אין הבליה לו או שעור זמן אחר שלא היה מרצונו הקדום שיחדשו כל מעשה בראשית בעת שיחדשו, וכן כל הנפלאות אשר התחדשו בכל דור ודור והם בלתי נהוגות על המבט הטבעי שיחדשו בעת שיחדשו, וא"כ הוא פלא אך חלו הגוהר והוא התחדשו הנפלאות בין השמשות כמו שאמרנו. ואמנם כי לומר להחיר הספק והוא ההתלות מה שיעשה בעתיד בעת הברואית ולומר שהוא נגזר או כי אולי הוא בעבור שרוב הנפלאות המתחדשות הם בעניינים הנבראים והנהוגים כמו שחשך שהוא נמצא ויחדשו בו ענין מופלא והתר בווער באש עד לב השמים, וכן הענין נמצא בתחדש בו הפליאה שהיה עומד ענין הולך לשניהם יום וכן האש נמצא ובו בתחדש הפלא בעמוד אש לילה וכן הדם והמים נמצאים ויחדשו בו הפלא שהמים ישובו דם וכן ענין ברבר ובשריו וכלל המכות שהם מענינים נמצאים וכן המצא ברוב הנפלאות ומתוך כך אמרו שיעשה דברים נבראים בין השמשות, וכן ימשך ענין זה כלל הנפלאות מצד זה הדעת, ומה שחשום לבין השמשות מצד שהוא תכלית היום והוא קרוב להתחדשות הלילה כמולד וכאלו אמרו שמצד אחד לא ימלטו מהיותם ממעשה בראשית מצד מה שרוב הנפלאות הם בעניינים נבראים ומצד שהנפלאות באות במהותן משגח משנה הטבעיים כרצונו בעת שירצה הם כאלו כאלו ממעשה בראשית אחר ממעשה בראשית הם סדורים בטבעיים נהוגים מנהגם אם לא בעת שירצה השם לשנות בהם על צד הפליאה ולזה יהיה לבין השמשות: (3) ההרואה יותר מופלא לתיב בלוחות מהכוכבים בשמים, ש' לומר שהוא יותר מופלא לתיב המקבלים והמשגעים ספגו שיהיה באמת שער מעט הר סיני לא היו קצתם באמינים שיעצו דבור מאת השם ואולי היו נמשכים אחר דעות מאמיני הקדמות ואחר שמיעת הדבור מהישראל לפי רצונם בקול נברא והאמנים להם אמנה קיימת שזה הענין הגדול הוא שמיעת הקול אשר בו יזכר הדבור עם קול השופר הולך חזק והתר בווער באש עד לב השמים אשר כיצא בזה הענין אל יתכן אחריו מבלי ירצון אלוהי פועל עתולות כפי רצונו לעת שירצה ואז אחריו היה רצונו כי ידבר ארצו כי אלהים עם האדם, ואז הרצון כזה השגנו זו השנה אמתית, וכן ימשך הענין בראות הכתב בלוחות חשבו זה לענין נפלא יותר מהכוכבים בשמים שחר

כל נורות הלוחות הנמצאות אטמונדי בזה: ב אמנם אונקלוס, ר"ל אונקלוס חזק סוכר דעת רמז"ל לכל סוכר שמרע"ה חקק הלוחות בלו זה כלי וכמה נהם עשרה הדברים ולקח נורות הלוחות ממסמכים כי הם מזויזות כל הלוחות: ג היתכן מציאות הכתב וכו', ר"ל מה הכדור אונקלוס למרעס אצבע ולא חרסם במימרא וכו' היה מציאות הכתב בלוחות יותר נפלא ממציאות הכוכבים בגלגלים בלוחות זה חזק, ואם כן כמו שנשים ואמר בדבר ה' שמים נעשו כן היה יכול למרעס

באמרו באלכעא דה' שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון הדברים בטעם, ואמנם אמר זה אונקלוס לנרוע שמתחדש הרב כי לא ידע מי הביאו לזה הפירוש הור שכלי חקק הלוחות כי היה אפשר לפרש אצבע אלקים במחמרו ונחמרו הוא רצונו, הלא תראה שפירש דבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צלם עש' ואמר כי הדרה שמך מעשה חקק אצבע וסרסן מעשה דכרין, כן ראוי שנפרש על אמרו כתובים באלכעא אלקים במימרא דה', וכמו שהגלגלים נעשו ברצון ראשון כן ראוי שיהיה הכתב בלוחות ברצון ראשון לא בכלי: ואמרו היתכן להיות מציאות כתיבין בלוחות יותר מופלא, הרצון בו יותר זה, לא שיהיה הסוגה בלוחות מופלא יותר מעולה כמו שיראה מפשטו כי כפי דעת אונקלוס אחר שנעשה בכלי גשמי הכתב הוא יותר פחות ממציאות הכוכבים: ואחר שמתר דעת אונקלוס הביא רמיה לפירושו מחמתי

בכל הצדדים בלוחות, ואינו כן תראה כמה פסוקים הוזכר הרב בענין ההדמות דבר לדבר בענין מה לבד לא שיהיה ההדמות בכל צד, ראה אמרו דמתי לקאת מרבר בענין מה וכן כל עץ בגן אלהים לא דמה אליו ביופיו וכן דמות הכסא, הכל דמיון בענין, וכן תראה לא ספר שיר השירים דמיון בענין מה לבד וכן בהרבה מקומות במקרא ובתלמוד, וכן הענין כשאמר הרב וכן המתכת שאינו מכתב בידים אבל בתחדש הכתב בלוחות ברצון השם במעמד הר סיני כמו שנתחדשו הכוכבים בשמים ברצונו באינטימי בראשית, והלילה לרב האלתי הקדוש מאמר דבר זה, כי יאמר בלוחות שנפסלו עין ידי משה שאמר הספר וכתבתי על הלוחות הנה נתחדש או הכתב בלוחות השניות ברצון השם וכן בראשונות, וזה הוא האמת אשר לא יספק בו אלא נחל ועקש, ומה שאמרו רבותינו שיעשה דברים נבראו בין השמשות אשר מכללם הכתב והלוחות, הצדיק לומר זה מה שאמר הכתוב כי בו שבת מכל קלאכתו אשר ברא אלהים ותרצו, ותרצו במלת גזר כאלו אמר שיהיה אלהים לעשות, וכן הצדיק לומר זה הכתוב שאמר אין כל הרש תחת השמש אשר יראה מענינים שלא נתחדש דבר אחר מעשה בראשית ולהחיר פסקות הספקים אמרו שנבראו בין השמשות, הרצון בזה נגזר או שיחדשו בעת שיחדשו שיוכלו לומר בכל משנה הטבעיים ע"י הגביאים, ונכלל לומר שיהיה ויזכרו בכל האופן להחיר הפסקות כי יל לומר כי הרצון באלו הספקים שלא יחדשו נמצאות אחריות עומדות ומתמידות והתחדש הנמצאות הנהוגות לפי טבעם המסודר להם בעת הברואה. והנה רבותינו דרשו בפסוק כי בו שבת מכל מלאכתו להחיר הכתב הנראה מכלל שיהיה יחדשו דבר אחר מעשה בראשית ואמר מכללם שמים וארץ הוא שובת ואינו שובת ממעשה הצדיקים והרשעים אלא פועל עם אלו ועושה עם אלו ונותן לאלו ענין דוגמתיין שלהם ופועל עם אלו ונותן לאלו ענין דוגמתיין שלהם, כל זה אמרו כי השגחת המידע עד ראינו חסידיו ומלשן לזה הנפלאות ברצונו וכן המסרים יגיעו הרעות כפי מרשים, ואם הרצון במלת נבראו נגזר כמו שהוא מכוון בעצמו הוא כן הפלא להתלחית הגוהר הנהיה כשהשמשות לא בהם מהימים אחר שלא נתחדשו הענינים בעת ההיא, היתה הגוהר היתה נמשכת אחר הרצון והרצון נמשך אחר היריעה

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סו

דברים נבראו בין השמשות ומכללם הכתב, מורה על היות הענין המוסכם עליו אצל המון העם ¹ שמכתב הלוחות כשאר מעשה בראשית כולו, כמו שבארנו בפירוש המשנה :

פרק סז כאשר הושאל לשון אמירה לרצון בכל מה שנברא בששת ימי בראשית, ונאמר ויאמר, הושאלה לו השביתה ביום השבת כאשר לא היתה שם בריאה, ונאמר וישבות ביום השביעי, כי העמידה מן הדבור גם כן תקרא שביתה, כמו שנאמר וישבותו שלשת האנשים האלה מענות את איוב, וכן העמידה מן הדבור בא בו לשון נירה, והוא אמרו וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו, ענינו אצלי, עמדו מדבר עד שישמענו המענה, כי לא קדם להם זכרון טורח בשום פנים, (ה) עד שאפילו מרחו היה אמרו וינוחו זר כספור מאד, ואמנם ספר שהם סדרו ² כלל זה הנאמר אשר בו מרכות אמרים מה שאתה רואה, ושתקו, כלומר לא הוסיפו על זה הנאמר ענין אחר ולא פעל מחיוב, שיהיה מענהו מה שאמר להם, ³ כי כוונת הספור ההוא לספר גנותו בעבור שורה בתכלית הגנות, ⁴ ולפי זה הענין נאמר גם כן וינה ביום השביעי. אבל החכמים חוללים מן המפרשים שמוהו מענין המנוחה, ושמוהו פעל מתעבר, אמרו החכמים ז"ל ⁵ וינה לעולמו ביום השביעי, ר"ל הפסק הבריאה בו, ואפשר שיהיה מעוללי הפ"א או עלולי הלס"ד ⁶ יהיה ענינו והניח, או

אפודי

שם טוב

חכמי המשנה שאלוהו י' דברים נבראו בין השמשות. וכן זה הפרק כי רמז בו רמזים נפלאים : ואמר החכם רבי תשע הנדבונים וז"ל ומה שראיתי אני מסכים לזה לעירך עליו, דע כי הר סיני העידו עליו כי האזנים הנמצאים בו יצויר עליהם הסנה ולכן נקרא ההר הכהו סיני על שם הסנה כמו שנגלה כי למשה חמור הסנה, ואחד שמכבדו צריג'ו"ה מבני בן חסדאי הביא עמו מן האזנים ההם ראיתי בו הסנה מצויר בתכלית הצויר והצויר צויר אליה וצברתי האזן לחצאים ונגלה הסנה בכל חלק וחלק וחלקתי אותו מחלק לחצאים ונמצא הסנה מצויר בשעת כל חלק נפנימויותיו וכן פנומים רבות עד שביד החלקים כדמות נעונים ועדיין הסנה בהם ונפלאותי ע"ז ושחתתי עליה מאד כי הוא דרך להבין כוונת הרב, עכ"ל זה החכם :

פרק סז אחר שביאר הרב שחלמיה הנאמרת במעשה בראשית שהוא הרצון ופי' כי הלווחות היו נמצאות בטבע ושלא נעשו עתה בעבור שכבר אמר וינה ה' חלל מלאכות פשה כי אחר זה לא עשה שום דבר, בא לבאר מהו הנרצה ביושבות ביום השביעי וינה, והתחיל ואמר כאשר הושאל לשון אמירה לרצון ככל מה שנברא בששת ימי בראשית ונאמר ויאמר ה' הלווחות ביום השבת כאשר לא היתה שם בריאה חדשה ונאמר וישבות ביום השביעי, ואמרנו לשון השביתה למה שהעמידה מהדבור תקרא שביתה כמו שנאמר וישבותו שלשת האנשים מענות את איוב וכן העמידה מן הדבור בא בו לשון נירה, והוא אמרו וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו, ענינו אצלי, עמדו מדבר עד שישמענו המענה, כי לא קדם להם זכרון טורח בשום פנים, (ה) עד שאפילו מרחו היה אמרו וינוחו זר כספור מאד, ואמנם ספר שהם סדרו ² כלל זה הנאמר אשר בו מרכות אמרים מה שאתה רואה, ושתקו, כלומר לא הוסיפו על זה הנאמר ענין אחר ולא פעל מחיוב, שיהיה מענהו מה שאמר להם, ³ כי כוונת הספור ההוא לספר גנותו בעבור שורה בתכלית הגנות, ⁴ ולפי זה הענין נאמר גם כן וינה ביום השביעי. אבל החכמים חוללים מן המפרשים שמוהו מענין המנוחה, ושמוהו פעל מתעבר, אמרו החכמים ז"ל ⁵ וינה לעולמו ביום השביעי, ר"ל הפסק הבריאה בו, ואפשר שיהיה מעוללי הפ"א או עלולי הלס"ד ⁶ יהיה ענינו והניח, או

וכשיתן אי זה דבר לדוד בעד שעבדי דוד שמרו והנילו חל נבל כשנאו חל זלנו, וזה השלשן בכל אחד ואחד זורת הסנה : כונת הספור, ר"ל שכונת הספור הוא לספר גנות נבל אשר לא נתן שום דבר לעבדי דוד אשר היה בתכלית הגנות : ג ולפי זה הענין וס', ר"ל לפי פירוש הרב שפסק הש"ח מלשע"ל : ד וינה ושלחו, ר"ל שאלו המפרשים פירשו וינה מבראשית הנבראים וז"ל ונשקפו הנבראים מהבראות, כי לפי פירוש הרב וינה הוא בערך אל הפועל ולפי שאל המפרשים מאמר וינה בערך מתפעל : ה ויהיה ענינו והניח או הסנה, ר"ל זה הפירוש השלישי :

וקל הדברים בספר גנות האיש הוא אשר היה מן החיוב עליו לבסוף להם חסד אחר שעבדיו ומקנתו היו נשמיים על ידי דוד היה יד בספור מאד אמרו וינוחו אם ירצה בזה המנוחה מן העייפות מה תועלת היה בספור להווייעט שנתו מן העייפות, אכנס

קישקש

שם מורה רצון רוצה וכונת מכוון והאמינו בגלגלים ובכוכבים וכל הנמצאות למפרש שהתורש ברצון רוצה ובכונת מכוון : **פרק סז** (ה) עד שאפי' מרחו היה אמרו וינוחו זר כספור מאד, פ' אחר שכונת הספור היה להגיד לנו רצון

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סז סח

או הנחה והמשך המציאות כפי מה שהוא ביום השביעי, ואמר כי בכל יום מן הששה היו מתחדשים חדושים יוצאים מזה הטבע המונה הנמצא עתה במציאות בכללו, וביום השביעי נמשך הענין והונה כפי מה שהוא עתה, (ב) ולא יפחות מאמרנו היות שמוש' אינו כשמוש' עלולו הפ"א או הלם"ד, (ג) כי כבר הוזר שמוש' ובאו על בלתי הקש וכל שכן באלו הפעלים העלולים, (ד) והסרת כמו זה הענין המטעה לא יבוטל בדרכי שמוש' לשון, עם דעתנו שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו, ושדרכי כל לשון רבים, וכבר מצאנו בזה הושרש גם כן העלול העי"ן ענין התשובה וההנהגה, והוא אמרו והוכן והניחה שם, וכן לא נתנה עוף השמים לנו עליהם, ומה הענין גם כן אצלי אשר אנו ליום צרה, אבל אמרו וינפש הוא הפעלות מן נפש וכבר בארנו (מפרק מ"א חלק ב') שתוף נפש, ושהוא בענין הכוונה והרצון, ויהיה ענינו נשלם רצונו והיות כל חפצו:

פרק סח (ב) כבר ידעת פירסום זה המאמר אשר אמרוהו הפילוסופים בשם יתעלה, והוא אמרו, שהוא השכל והמשכיל והמושכל, ושאלו השלושה ענינים בו יתעלה הם ענין אחד אין רבוי בו, וכבר זכרנו אנחנו זה גם כן בחבורנו הגדול משנה תורה שזה פנת דתנו כמו שבארנו שם, ר"ל היות אחד לבדו לא יצורף אליו דבר אחר, ר"ל שאין דבר קדמון זולתו. ולזה יאמר חי ה', ולא יאמר חי ה', מפני שאין חייו דבר זולת עצמו, כמו שבארנו בהרחקת התארים, ואין ספק כי כל מי שלא עיין בספרים המהוברים בשכל, ולא השיג עצם השכל ולא ידע מהותו ולא יבין מכונו אלא כמו שביין מענין הלובן והשחרות, תקשה עליו הבנת זה הענין מאד, ויהיה אמרנו שהוא השכל והמשכיל

שם טוב

המציאות על מה שהוא עליו, ויהיה מירושלם וביום השביעי נמשך הענין והונה כפי מה שהוא עתה, וינפש יהיה ענינו נשלם רצונו ונשלם כל חפצו:

פרק סח כבר ידעת פירסום זה המאמר אשר אמרוהו הפילוסופים בשם יתעלה וכו'. ההסבר ר' משה הגרונזי אמר כי נקצר זה הפרק עם מה שקדם על זה הקדור, כי אחר שביאר שלשון המורה בששת ימי בראשית האמרה על הרצון, והמנוחה על הפסק הרצון או הפסק הנריאה, ביאר דבר הפרק מהו השכל והמשכיל והמושכל בשם ית', למה שהעולם נחמייב על דרך חיות המושכל לשכל כמו שיתבאר במה שיעב, וחדוני אבי ה"ל יוסף, שם טוב ו"ל פ"י זה הפרק פ"י נפלא במאמר מיוחד לו ואמר, כי הביאו הרב לזה המקום למה שנתקיים מקדמים דבר בתארים ואמר כי השם הוא אחד מכל דבר ומכל פנה ואין לו תאר והשמות הנאמרים נבדלים עליו יתעלה הם כלם נגזרים אלא שם אחד והוא שם יו"ד ה"א ו"א ה"א, וכי השם הוא אחד מכל דבר ומכל פנה ואין לו תואר וכי הוא נמצא גם בתארים אלא בהשמות כ"ס שאין ראוי להאמין בו שיש לו דבור וכי האמירה והדבור הנאמרים בששת ימי בראשית כלם נאמרים על הרצון באופן שהוא יתעלה אחד מכל דבר, ר"ל הרב נבאר כי זה מה שאמרנו הפילוסופים כי ה"ל הוא השכל והמשכיל והמושכל ושאלו ה' ענינים בו ענין אחד אין בו רבוי, ולמה שיראה בתכלית הקושי עד שרבים יתשבו כי יבצר מהשכלים ויבא לחשוב שהש"ת יש בו רבוי מזה אלו ה' שמות, ר"ל הרב נבאר כי אלו ה' שמות הם דבר אחד בתק כל שכל כ"ס נחק שהש"ת ואין ספק כי זה הביאור הוא אמתי ומסכים עם דעת המאמר

קרקש

פרק סח (ב) כבר ידעת פירסום זה המאמר שאמרנו הפילוסופים בהש"ת והוא אמרם שהוא השכל והמשכיל דבר אחד. כי המושכל והמשכיל והמושכל בהתחלה הראשונה דבר אחד, כי המושכל השכל והעצם שכל ועל כן היה השכל והמושכל דבר אחד כששכיל לצי המושכל והמושכל מהשכל שניהם שכל ועל כן היה השכל והמושכל והמשכיל דבר אחד, אמנם יתבאר בהבחינים הנמצאים לו בשכל, כי מצד שהוא מצייב המושכיל נאמר שהוא מושכיל ותוא השכל עצמו תפק מה שישכיל בוולתו נמצד שהמצייב הוא המצייב עצמו

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סח

והמשכיל והמושכל אצלו כאלו אמרנו הלזון והמתלבן והמלבין דבר אחד, וכמה פתאים יתחילו לסתור דברינו בזה המשל ויבוצאו בו, וכמה ממי שיחשוב שהוא חכם יקשה עליו זו^א ויראה שידיעת אמתת חיוב זה הוא ענין יבצר מן הדעות, וזה הענין הוא ענין מופתי מכאור כפי מה שבארורו הפילוסופים האלהים, והנני אבינך מה שהביאו עליו המופת, דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל

אפתי

שם טוב

פרק סח א ויראה שידיעת אמתת חיוב זה, ר"ל שמי שיחשב שהוא חכם יראה שידיעת אמתת חיוב התאחדות המשכיל והשכל עם המושכל הוא ענין יבצר מן השכלים האנושיים שאי אפשר לפי דעתם שיוכח זה, וזה עקר כי הוא

הענין, ונתן הסבה בזה כי יחשוב החושב כי יהיה אחריו שהוא השכל והמשכיל והמושכל אצלו כאלו אמרנו הלזון והמתלבן והמלבין שם דבר אחד, וזה דבר שאי אפשר כי הלזון אינו המתלבן ולא המלבין והמתלבן שני דברים האחד מופל והאחד מתפעל וא"ל שיטעו דבר אחד כי יהיה הפעל והכח דבר אחד ויתחברו בסתורים, ולמה שזה הדבר מנואר אחר כי רבים התפתאים יאמרו כי א"ל להיות המשכיל והמושכל והשכל בשם יתעלה דבר אחד כמו שא"ל הלזון והמתלבן והמלבין, והנה יש מי שיחשוב שהוא חכם ויקבל עשש יתעלה אין זו רבוי וזו השכל והמושכל כי דבר אחד בשם יתעלה שיקבל שהשם יתעלה הוא אחד, אמנם יאמר כי זה א"ל לשכל האנושי להשיגו כמו שא"ל לדעת איך ידע הסוגים והמינים והדברים העצורים והוויים בידיעה אחת:

אמנם החכם ר' משה הגרזוני אחר הרבה נפלאותי על הרב איך לקח זה המשל כי אין הלזון פעל המלבין במתלבן אצל ההלכנה, ויותר ראוי היה לקחת ההרגש והמרגיש והמורגש:

אמר שם טוב לא לקח הרב ההרגש והמורגש בעבור כי על דרך האמת ההרגש והמורגש הם דבר אחד ג"כ נחק החוש, ואם הפתאים יתחילו לסתור שאין השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בשם יתעלה לא יסמורו בעבור ההרגש והמרגיש והמורגש כי רבים מהפילוסופים חושבים כי אלו הם דבר אחד גם כן, ולכן לקח הלזון והמתלבן ולא לקח ההרגש והמרגיש והמורגש אלא לקח ההתלבנות בעבור שהטענה היא קשת כליור אצל הפתאים ויזירו הלזון ולא ההתלבנות להם שהיא טענה קיימת ולהתלבנות אין לו קיום כמו שיחבאר בשמע הטבעי, והנה אחר הרב כי זה לא יבצר מהשכלים אצל הוא ענין מופתי כפי מה שבארורו הפילוסופים האלהים, כי אמנם כגם הנם בשם אלהים לגודל ידיעת השכל ותחומו ובי הוא מהדברים האלהים כמו שג"ל נעשה אדם בלחמו כדמותו: ואחר דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בזה וכו', וכדי להודיע זה הדרוש נקדים הדעות, וראשונה יש לדעת שהשכל האנושי הוא אחד מכחות הנפש ואין הנפש בכלל וזה הכח נקרא שכל למה שכל כח נקרא בשם מופל כמו כח הראיה וכח השמיע. שניה יש לדעת כי נפל בין הפילוסופים מחלוקת גדול בידיעת זה הכח, שכלם הסכימו שהשכל האנושי אינו כח בגוף וולת הרב שאמר בשתי מקומות שהשכל הוא כח בגוף, עם שאמר במקום אחד כי השכל אינו אלא הכנה לבד בדעת אלכסנדר, והנה כל המפרשים מסכימים שהשכל אינו מעורב עם הגוף, ואריסטו^א הביא מופת עליו שאם היה מעורב לא היה משכיל הצורות על אמתתם ואם היה משכיל אותם ישנה אותם אל טבעו ויהיו הצורות חלקיות ופרטיות לא כוללות ולמה שפעולת השכל היא כוללת ויחוייב שהמשיג לא יהיה פרטי וגשמי, והנה לפי דעת הרב ראוי שנאמר כי למה שהיה ההכנה צריכה אל נושא שהטעם כח ההכנות לכן אחר שהיה כח בגוף, שלושות ראוי לדעת כי אריסטו^א דחה השכל הדברי אל החוש ואמר כי כמו שחוש שהוא כח בכל החושות כן השכל הוא כח כל המושכלים, והנה ימצאו בהרגש שלשה דברים, כח המקבל והוא כח הראיה, ודבר הוא חוץ מהנפש והוא הנקרא מושג, ודבר מתחייב ביניהם והוא הענין אשר יהיה כח המרגיש מחוץ המושג והוא ההרגש, ככה יתחייב שיהיה הענין בשכל, ר"ל שיתחייב שיכיו לו שלשה דברים, כח המקבל והוא השכל ההיולאני והוא דומה לכח המרגיש והוא המשכיל, ודבר אחר ושיג לכח זה והוא גם כן דומה לענין אשר יהיה כח המרגיש מהדבר המורגש אשר הוא השכל העיוני והוא השכל אשר נפועל, ודבר שלישי תמוי נפועל חוץ לנפש והוא המניע לשכל ההיולאני והמזויזין חוץ הכח אל הפועל אל הפועל בזה דמיון המורגש מההכנה והוא המושכל, ויחייב שיהיה הנה דבר בפעל הוא שכלי ויזאו מה שבה אל הפועל והוא השכל הפועל והוא במדרגת האור אשר הוא המושג הראשון לראות והוא סבת השגת שאר הנראים עד שיהיה השמש בעצמו הוא הנראה בלחמתו, כן השכל והמשכיל והמושכל כשהם בזה הם שלשה, כח השכל הוא המקבל והוא השכל ההיולאני הדומה לכח המרגיש והוא המשכיל, והאורה ההיולאנית האיתית והוא הנמצאת חוץ לנפש בשכל המעורבת עם חמרה הדומה לגורה המושגת, והאשר אשר הענין אשר יהיה השכל ההיולאני מושגת הדורה המושגת והיא ההשכלה הנקראת שכל הדומה להרגש, הנה שהכח ההוא ר"ל השכל ההיולאני הדומה לכח המרגיש הוא המשכיל בזה, ולמה שזאת ההכנה הנקראת שכל היולאני אין לה מציאות אלא עם נושא, לקח הרב המשכיל בזה האדם, ואמר כי האדם קודם שישכיל הוא משכיל בזה ובהם ההוא הוא השכל בזה, והדבר המוזון שיושכל כאלו תאמר לזרע האין אצלו השלשה עניינים חלקים. רביעית יש לדעת כי אריסטו^א יאמר כי השכל ההיולאני יחוייב שיהיה בלתי מעורב, והכינו המפרשים על שהשכל ההיולאני ע"ס נגחי שכלי ר"ל מטעם השכל כי הוא מוכן בעצמו ואם הוא נבדל, וכי יתסו אל הצורות המושכלות ויחם החמר הראשון אל הצורות המושגות וזה הנבדל הוא נקשר עם ההכנה אשר בצורות הדמיוניות שקועה מוטעתת והשכל הפועל הוא כצורה. ולאכסנדר ירצה שהשכל ההיולאני הוא הכנה מופשטת

קרישקש

עצמו נאמר כי השכל הוא המושכל. אמר החכם וענין אמרנו בשם שהוא חי ושיש לו חיות שאין ראוי שיוכן ממנו אלא ענין שימצא בו צד שיוכלד הנשוא מהנשוא והתואר והתואר חוץ למשכנה

עצמו נאמר כי השכל הוא המושכל. אמר החכם וענין אמרנו בשם שהוא חי ושיש לו חיות שאין ראוי שיוכן ממנו אלא ענין שימצא בו צד שיוכלד הנשוא מהנשוא והתואר והתואר חוץ למשכנה

משכיל בכה, וכשישכיל דבר אחד (כאלו תאמר, כשהשכיל צורת זה האילן הרמז אליו והפשיט צורתו מחומר שלו, וצריך הצורה מופשטת, שזה הוא פעל השכל) אז הוא משכיל בפעל, והשכל אשר עלה בידו בפעל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו, כי אין השכל דבר וזאת הדבר המושכל, הנה כבר התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשטת, והוא השכל ההוא בפעל, ואינו שני דברים השכל וצורת האילן המושכלת, כי אין השכל בפעל דבר וזאת מה שהושכל, הדבר

שם טוב

ואחר שהונח זה ראוי שנפרש איך הוא השכל והמשכיל והמושכל, דע כי האדם קודם שישיכיל דבר הוא משכיל בכה ושישיכיל דבר אחד כאילו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמז אליו והפשיט צורתו מהחומר שלו וצריך הצורה המופשטת, כי למה שהיה השכל המושכלת המציאות הטלית לא יתאזר חוץ לשכל אלא מזה שהם מעורבים עם החומר היות פועל השכל הפשטת הצורות אשר בחמרי ושישם צורות וזולתו חסר מהפשטות מן החומר וזן המקרים כאנה והשעור והזמן וזולתו חסר מהפשטות השגת האשיות ולקחות עצמות הטלית מחלקו שיהיה הכולל חוץ לנפש, וזה פעל השכל והוא יאמר שהוא משכיל בפעל ר"ל כאשר דקדקה בנפש הדבר הכללי, איך המושכל אינו הדבר אשר מחוץ ולא הצורה החושית אשר בעין ולא אשר בדמיון למה שהיו אלו פרטיות והפריט לא ישיגו השכל אם כן הצורה המדומה אינה מושכלת וכו"ש החושית וכו"ש הצורה הנמצאת חוץ לנפש כי זאת לעולם לא תמצא בנפש, אם כן הפשטת הצורה המהמר הוא פועל השכל ולא יקרא הוא משכיל בפועל והשכל אשר עלה בידו בפועל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר וזאת הדבר המושכל. הנה כבר התבאר כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשטת והוא השכל ההווה בפועל הנשלם בו אשר בו תדבק הצורה היא, ויבא הדבר כן, האדם יקרא משכיל כשהפשיט צורת זה האילן הרמז אליו והפשיט צורתו וצריך הצורה המופשטת וזכו המושכל ואז יש פעל השכל ואז הוא משכיל בפועל, והשכל אשר יתקיים בפעל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר וזאת המושכל, הנה כשהנדר כי המושכל הוא השכל והשכל הוא המשכיל יתבאר שהמושכל הוא המשכיל, וכשיכתבאר שהמשכיל הוא השכל והשכל הוא המושכל יתבאר ש"כ המושכל הוא המשכיל וזהו המושכל וזכו המושכל ואז יש פעל השכל ואז הוא משכיל בפועל, והשכל אשר יתקיים בפעל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר וזאת המושכל, הנה כשהנדר כי המושכל הוא השכל והשכל הוא המשכיל יתבאר שהמושכל הוא המשכיל, וכשיכתבאר שהמשכיל הוא השכל והשכל הוא המושכל יתבאר ש"כ המושכל הוא המשכיל וזהו המושכל וזכו המושכל ואז יש פעל השכל ואז הוא משכיל בפועל, והשכל אשר יתקיים בפעל הוא צורת האילן המופשטת והוא השכל ההווה בפועל ואינו שני דברים השכל וצורת האילן המושכלת כי אין השכל בפעל דבר וזאת הדבר המושכל, למה שהדבר המושכל אינו הדבר המופשטת והשכל אינו וזאת הפשטתה כי המושכל אינו הנמצא חוץ לנפש כמ"ש ולא הדבר הנמצא בחוץ ולא הנמצא בדמיון א"כ הדבר המושכל הוא הדבר המופשטת והדבר המופשטת אינו אלא כשהוא שכל בפועל ולא נאמר שיש לאדם שכל, והמשל בזה כי מה שהושכל לאדם אינו דבר אלא מה שיש לו וידיעה בנפשו וזה הדבר אשר הוא ידוע לא יקרא שכל כי נאמר לו אז שיש שכל בפועל, ואינו כי דברים שכל וצורת האילן המושכלת איך השכל בפועל דבר וזאת מה שהושכל, ואחר שהתבאר כי

מופשטת מכל הצורות החמריות והנבדלות והיא נלקח מעצמות הצורה מהצורות הדמיוניות ואם היא נקשרת בהם, והשכל בפועל הנמצא בזה הוא משפט השכל הפועל אשר מחוץ. וכ"כ יראה כי העצם הרוחני המוכן בעצמו א"כ שימצא פי כל נבדל הוא שכל בפועל ונבדל ומוכן ויטורף את עצמו, ואינו גם כן הכנה כמו שאמר אלכסנדר כי ההכנה אינה חלק עם מהדבר והכנה הדבר הוא חלק מפשטות הדבר לכן יאמר הכה הדבר כי דעת אריסטו"ה הוא עצם שכלי קרה לו ההכנה מזה דבקונו בזה וזה השכל הוא השכל הפועל, וכבר בארנו דעות כל המפרשים בתאמר מיוחד אשר יעדנו לבאר הכה הדבר אשר לאריסטו"ה, ואמרנו כי היותר נכוח מהכלל הוא דעת אלכסנדר, כי יראה כי הכה הדבר הוא הכנה נבדלת מכל הצורות החמריות והנבדלות בלקח מעצמות ואם היתה נמצאת עם הצורות הדמיוניות יצטרך אל נושא, ונעבור זה אחר דבר שהוא כח בנפשו ואם רצה בזה וחקונו כי הוא דבר לא נודע לנו מין לו כי כל הפילוסופים מסכימים כי השכל ההיולאני הוא דבר נלקח מעצמו והוא מושכל ראשון להם ואריסטו"ה הביא מופת אשר אין בו שגשגות ועטות. תחשית יש לדעת כי השכל ימצא בלשה אופנים פעם משכיל בפועל פעם בכה והוא השכל האנושי ולא יוצא מעצמו מהכה אל הפועל אבל ישיכילו עלתם והמושכל להם מה ששמעלה מהם ואלו הם השכלים הנבדלים כלם וידיעת כל אחד מהם אל הצורה אל עלתו, ויש שכל שלישי למעלה מכל אלו אשר אינו יוצא מהכה אל הפועל ולא ישיכיל דבר וזאת עצמו עם שבהשכילו עצמו ושיכיל הנמצאים כלם והוא האל יחי, שגית יש לדעת כי הצורות יש להם מציאות רבות, ראשונה מציאות החמרי אשר יש להם חוץ לשכל, ומשל הם שראובן עם וזאת ראשונה הוא נמצא חוץ לשכל והוא חמרי, ויש לו מציאות אחר בכת העין וזמרה שהוא מציאות רוחני, כי האש הנמצא חוץ לנפש יסרוף והנמצא בנפשו במראה אל יסרוף, ויקבלו ענייני המוחשים לא המוחשים, ואחר זה יש לה מציאות שלישית במדמה כי ישיג הדבר יותר רוחני כי הכה עין לא יוכל להשיג שום דבר אם לא שימצא הדבר מחוץ כי כשיסתכל ראובן לא ישיגהו החוש, ואמנם המדמה עם שיצטרך אל החוש ראשונה להשיג אחר ההכנה אשר נצרך וכ"כ אל המוחש ולכן היות מציאות הצורה יותר רוחנית, ולמה שהדמיון ישיג זה ראובן וישעורו וקניינו ולא ישיג מהות משום דבר אבל השכל ישיג מהות הכוללים נעדרים מכל המקרים הורים היות מציאות זאת הצורה בנפש יותר רוחנית ויותר דקה מכל הצורות הקודמות לה. שגית ראוי לדעת כי השכל ההווה באדם אחר השכילו שום דבר אינו דבר אלא ידיעת הדברים הכוללים שיתעבר דבר זה והדבר הכללי הוא מושכל והוא השכל אשר בפועל,

קרישקש

למשכבה ר"ל בעצם הדבר ושכנו, אבל כשרוכיב השכל גורה תאמר ונתואר ונושא ונושא מאלה הדברים יבינם וזולתים בהתיחסות שיקח בהיטה אלה, הרברים שני דברים יום תאמר מהם אל חברי יום הנושא אל הנושא ויחבר מהם גורה משיאית

והדבר אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה, אשר הוא המשביל, הוא השכל ההווה בפעל בלא ספק, ^ב כי כל שכל פעלו הוא עצמו, ^ג ואין השכל בפעל דבר אחד, ופעלו דבר אחר, כי אמתת השכל ומהותו הוא ההשגה, ^ד ולא תחשוב כי השכל בפעל דבר אחד נמצא לבדו נבדל מן ההשגה, וההשגה ענין אחר בו, אבל נוף השכל ואמתתו השגה, וכשתניח שכל נמצא בפעל הוא ההשגה למה שהושכל, וזה מכוון מאד למי שהניח משלו זה הענין, הנה כבר התבאר לך כי השכל פעלו אשר הוא השגתו הוא אמתתו ועצמו, ואם כן הדבר אשר בו הופשטה צורת זה האילן וההשגה בו אשר הוא השכל הוא המשביל, כי השכל ההוא בעצמו הוא אשר הפשיט הצורה והשיגה, וזהו פעולו אשר בעבורו נאמר בו שהוא משביל, ופעלו הוא עצמו, ואין לזה אשר הונח שכל בפעל אלא צורת זה האילן. הנה כבר התבאר לך כי כשהיה השכל נמצא בפעל, שהשכל הוא הדבר המושכל, והתבאר שכל שכל פעלו אשר הוא היותו משביל הוא עצמו, ואם כן השכל והמשביל והמושכל דבר אחד בעצמו

אפודי

ענין יבארוהו הפילוסופים: ב' כי כל שכל עשאו, ר"ל כי עמאות המסביל הוא עמאות השכל: ג' ואין השכל בפעל דבר, ר"ל שאין המסביל בפעל דבר אחד והפעולה שלו אשר הוא השכל דבר אחד: ד' וזה תחשוב כי השכל בפעל, ר"ל כל תחשוב שהשכל בפעל דבר אחד נגדל מן ההשגה אשר

[illegible]

כי המושכל והשכל דבר אחד ביאר אריך השכל והמשכיל הם דבר אחד, ואשר אמרו והדבר אשר בו הושכל צורת האין והפועל הם הוא המשכיל הוא השכל ההווה בפעל, ויצא אחר שניארתו כי המושכל והשכל הם דבר אחד רחוי שנבאר כי המשכיל והשכל הם דבר אחד למה שהמשכיל ויקרא משכיל כשהוא תמשיט הצורה המהמדר וכשיפסוט הצורה המהמדר אז נאמר לו שיש לו שכל בפועל כי אינו נשפועלים הם וזאת הפעולות אבל בידירות וההשכלות אשר ואז נאמר שיש לו שכל ואם כן המשכיל הוא השכל דבר וזאת הוא אמתת המאזיני עד שתקיה הצורה המאזינית בצמחה ממלתי הניבואר, עוד עד כי האדם קודם שירגש את צמחה ובהם עם היות הגרמה החיצוני טבה בשימחה בפעל דמותו ויתאז בעין אבל הנמצא בעין הוא דמותו ואותו הדמות הוא הצורה הנמצאת קודם שהיה המורגש והרגש הם דבר אחד, ובעבור שהלך המשכיל ויקרא כימנאצ צורת האדם בנפשו אז ואמר שהוא רואה האדם לא ירגש הדבר אלא בזהות הרגש נמצא בפועל ובעבור צורת האדם וזאת הצורה תפסוט שהוא רואה הדבר האז והיא הרגש, ואם זה נמצא בצורה החושית כ"ש שתמצא וזלש כי הצורה המנאצ בבת העין ויתאז דמות חוץ ואומנם השכל כי המורגש האנצל חוץ לשכל, אם כן ולכן אין השכל בפועל דבר אחד ופועלו דבר אחר כי אמתת בפעל דבר אחד נמצא לבדו נבדל מן ההשגה וההשגה ענין השכל ואמתתו השגה, הנה השכל כצורת ההשכלה בעצמו למה שהשכל אשר הוא פעול אלא בעצמו ואחר בו שהוא הוא המפסוט צורת האין וזאת ההפסטה נאמרת לאדם שהמפסוט הוא המשכיל וההפסטה הוא השכל ואז אינם ההפסטה אשר נפש ההשגה אלא כן המשכיל והשכל הם דבר כמו שהתבאר המשכיל הוא השכל, ואחר ופסותיו אשר שכל ההשגה אינה דבר וזאת דבר המופשט. הנה כבר התבאר ואם כן הדבר אשר בו הפועל צורתו זה האין וההשגה ב אשר הפסוט אשר בו ההשגה, והוה פועלו זה בעבור אלא השגה למה שהשכל וזאת ההשגה למה שהשכל אינו נמצא שכל, ומכאן ההפסטה אינו דבר וזאת היותה דבר משכיל המשכיל הוא נפש השכל כי אינו שני בדברים משכיל ושכל הוא עצמות המשכיל למה שנאמרו השכל הוא המפסוט לדבר והשכל דבר אחד ג"כ ויבאר ג"כ שהשכל והמשכיל הם דבר לזה אשר הונח שכל בפועל אלא צורת זה האין, ויתאז השכל הוא המושכל הנה כבר התבאר כשהיה השכל נמצא פעלו אשר הוא היותו תמשיכיל הוא עצמו, ואם כן השכל

והוא השכל, וכן בשם יתעלה נאמר שלא ישיג כ"א עצמו
ועצמו הוא עצם השכל והוא המושכל ומצד שהוא משיג עצמו
הוא

כי העצם המשיג הוא העצם המושג שהשכל הנפרד הוא משיג
עצמו אחר שהוא שכל בפועל ועצמו שהוא המשיג הוא המושג

בעצמו לעולם בכל מה שיושכל בפעל, אמנם כשהונח בכח ה' הוא שני דברים בהכרח, השכל בכח, והדבר המושכל בכח, כאלו תאמר זה השכל ההיולאני אשר הוא בראובן הוא שכל בכח, וכן זה האילן הוא מושכל בכח, ואלו שני דברים בלא ספק, וכשיצא לפעל ותהיה צורת האילן מושכלות בפעל, אז תהיה הצורה המושכלת הוא השכל, ובשכל ההוא בעצמו אשר הוא שכל בפעל הופשמה והושכלה, כי כל מה שיש לו פעל נמצא הוא נמצא בפעל, הנה כל שכל בכח ומושכל בכח הם שנים, וכל מה שהוא בכח אי אפשר לו מכלתי ¹ נושא סכל הכח ההוא באדם, על דרך משל, יהיו הנה שלשה דברים, האדם, הננושא הכח ההוא והוא המושכל בכח, והכח ההוא והוא השכל בכח, והדבר המזומן שיושכל והוא המושכל בכח, כאלו אמרת כזה המשל, האדם והשכל ההיולאני וצורת האילן, ואלו שלשה ענינים חלוקים וכשהגיע השכל בפעל יהיו השלשה ענינים אחד, ולא תמצא לעולם השכל דבר אחד והמושכל דבר אחר אלא כשילקחו בכח, וכאשר בא המופת שהשם יתעלה הוא שכל בפעל תמיד ואין כח בו כלל כמו שהתבאר, וכמו שיבא עליו המופת, ולא יהיה פעם ישיג ופעם לא ישיג, אבל הוא שכל בפעל תמיד, התחייב שיהיה הוא והדבר ההוא המושג דבר אחד והוא עצמו, ופעולת ההשגה עצמה אשר בה יאמר משכיל הוא גוף השכל אשר הוא עצמו, אם כן הוא משכיל ושכל ומושכל לעולם. הנה כבר התבאר כי היות השכל והמשכיל והמושכל אחד במספר, אינו בחק הבורא לבד, ה' אבל בחק כל שכל, ובנו ג"כ המשכיל והשכל והמושכל דבר אחד, כשיהיה לנו שכל בפעל, אבל

שם טוב

אפודי

הוא השכל והמושכל כמו שצא למעלה וכו' : ה' הוא שני דברים, עשנו בוחן הרב להצדיל השכל עם המושכל כאשר הם נכח כאשר תמצא בפועל בעת ההשגה ואחר זה יבדיל המשכיל ג"כ משניהם : וי' כל מה שיש לו פעל וכו', זה הרב נבאר יותר שהמשכיל הוא השכל והמושכל כאשר הם בפעל ואמר שכל דבר שיהיה פועל ענין אחד והפעל נמצא הנה יתחייב שימצא הפועל, וכן נאמר וה' שהמשכיל בפעל נמצא אחר שהמושכל הפועל ממנו נמצא א"כ המשכיל הוא המושכל כאשר הם בפעל נבחינו פעלו המושכל : ו' נושא סכל הכח ההוא באדם, ר"ל הנושא לפי ה"ס ז"ל הם הצורות הדמיוניות אשר הם עצמם סגות מושכלות בהכרח, או אפשר שיהיה הנושא מן ההכנה הנפשית המרגשת כדעת אלכסנדר וכן כתב ה"ר לוי בן גרשם : ח אלב בחק כל שכל, ר"ל בחק השכלים הנדלים : ובנו ג"כ,

נושא סכל הכח כי הכח הוא ממה שהתבאר בנושא כפי האדם הנושא הכח ההוא והוא המשכיל בכח והכח ההוא וזהו השכל בכח והדבר המזומן שיושכל והוא המושכל בכח, כאלו אחרת כזה המשל האדם והשכל ההיולאני וצורת האילן וכו' וכשהגיע השכל בפועל יהיו השלשה ענינים ענין אחד השכל והמשכיל והמושכל, ולא תמצא לעולם השכל דבר אחד והמושכל דבר אחר אלא כשילקחו בכח, ואחר שביאר שבתח האדם השכל והמשכיל והמושכל הם דבר אחד בפועל והם דברים בכח אחר למה שיהיה הש"י שכל בפועל תמיד ואין בו כח כלל כמו שהתבאר וכמו שיבא עליו המופת ולא יהיה פעם ישיג ופעם לא ישיג וכו', יתחייב שיהיה הוא והדבר המושג דבר אחד והוא עצמו ופעולת ההשגה עצמה אשר בה יאמר משכיל הוא גוף השכל אשר הוא עצמו א"כ הוא שכל ומושכל לעולם, הנה כבר התבאר מה שיהיה כוונתנו זו, רשנו כי השם אחד מכל אופן ואם אמרו כי ששם יתעלה הוא שכל ומשכיל ומושכל הם כלם דבר אחד ושלאחר זה וכו' אלו השמות נבחינו שזוהי הכה מלך שעצמותו מופשט ומלך שעצמותו נקי מהחומר יקרא משכיל והוא כי עצמותו גלוי לעצמו, ומלך שכל מקום שיש מושכל ומשכיל יש שם שכל הנה מלך שהוא משיג עצמו ויקרא משכיל ומלך שהוא השגת עצמו יקרא שכל ומלך שעצמו הוא מושג עצמו יקרא מושכל ולזה היה ה' אחד ושמו אחד. הנה כבר התבאר כי היות השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד ואין נבחינו הצורה לבד אלא בחק כל שכל והוא גם כן בחק השכלים הנדלים ובנו ג"כ השכל האנושי, אלא שיש הבדל צינינו וזין הש"י כי הוא לעולם שכל בפועל תמיד ואמנם השכל האנושי יא' מן הכח אל הפועל ויש בו קודם שישכיל רצונו, וגם כן יבדל ה' מהשכל הפועל כי השכל הפועל יוצא מהכח אל הפועל כי יפשל עת ולא יפעל עת אחרת ויפעל כמושכלות פעם ולא יפעל פעם אחרת בעבור חסרון המקבלים כי השכל הפועל הוא הפועל המושכלות בנו ויפעל עת ולא יפעל עת אחרת כפי מה שזכרנו האדם בנפשו א"כ היא תועבה אחת לשכל ההוא המקרה, וככה יתאלו בכחן שלשה מיני שכלים השכל האנושי שיש בו רצונו כשימצא בכח קודם שישכיל יוצא מהכח אל הפועל, ואולם השכלים הנדלים הם בפועל תמיד עם שיפעלו עת ולא יפעלו עת אחרת הוא יצאה ותועבה מה, ואמנם הש"י הוא לעולם שכל

קישקש

הוא משיג הנמצאות שהוא נימוס הנמצאות וסודו, וכן השכל אשר בנו כאשר הוא שכל בפועל והשיג מהיותו הדברים שהוא ידעת הדבר כסבותיו והרעיונות שבו הוא ג"כ עתה

מורה נבוכים חלק ראשון פרק מה

אבל אנחנו נצא מן הכח אל הפעל עת אחר עת, (ב) והשכל הנפרד גם כן, ר"ל השכל הפועל מ פעמים יהיה לו מונע מפעלו, ואע"פ שאין המונע מעצמו אבל חוצה לו היא תנועה אחת לשכל ההוא במקרה, ואין הבנת זה הענין סכונת עתה, אבל הכוונה שהענין אשר הוא לו יתעלה לכדו ומתייחד בו, הוא היותו שכל בפעל תמיד, ב ואין סונע לו מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו, ולזה ראוי שיהיה משכיל ושכל ומושכל תמיד לעולם, ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שיתחייב בכל שכל

אפודי

ר"ל במין האנושי: מ פעמים יהיה לו מונע מפעלו, ר"ל כי כן רצה הכר כי בשכל הפועל אע"פ שאין לו מונע מעצמו יש לו מונע מזולתו חלבו כי יתעלה אין שום מניעה לא מעצמו ולא מזולתו אלא מפעלו: י ואין הכנה זה הענין מכונות עשה, ר"ל זה רומז לבריאת העולם, כי השכל הפועל אין מונע לו מזד עצמו אלא מזד המקבל שאינם מוכנים לקבל הצורה ההיא ואם כן השם יתברך אין מונע לו כלל כי קודם בריאתו מה שברא לא היה שם מקבל ואם מניעת פעולתו לא היתה מזד המקבל כי לא היה שם מקבל, ואם כן יתחייב מזה שהיה המניע פעצמו ויהיה בו דבר יסלק ממנו המניעה ההוא והיה יולא מן הכח אל הפועל, וזה שקר בחקו יתברך לפי מה שאמר הכר, הוא שאף שכלנו שכל אדם השכל והמשכיל והמושכל הם דבר אחד כשהם בפעל, יש מקום עיון כי באלו המושכלות ההיולאניות אי אפשר שיהיה המשכיל עם המושכל אחד מכל הפנים מזד ההיולאניות: ב ואין מונע לו מן ההשגה, בזה יש לעיין כי כמו כן השכל הפועל אין לו מונע מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו:

שם טוב

שכל בפועל תמיד כי אין לו מונע מזד עצמו מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו, ורמז בזה הכר כי השכל הפועל לא יוכלו א"ע תמיד ואולם השם יתעלה אף שהוא צורת העולם לא יתדבק הוא בנשמים שום דבקות ולא יפעל פעם ומפעם לא יפעל אכל הוא בפועל תמיד ולזה ראוי שיהיה הוא משכיל ושכל ומושכל תמיד לעולם ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שיתחייב בכל שכל בפועל: ואמרו החכמים ר' משה הכרובי ור"ל, נפלאות על החכמים אף יתעלה הוא והשכל האחדות והוא מצוה למו שכלל החכמה האלקית שהקידויות השכל והמשכיל והמושכל בעצם ובאמת הוא להשי' לבד כי, אנחנו אמנם נשוב בלקי המושכל עצמו והם הצורות ההיולאניות מושכלות כשנשכילים וישו שכלנו הוא מושכל מכללי שיהיה שם כן השכלים הנגדלים בזה שישינו בזה שלמעלה מהם אשר הוא עצמותו אין השכל והמושכל אחד בשלמותו כי המצויר הוא נכבד בנפשו למעלה מצוירו והם לא יחלטו מהצורך והשכלה לו וזאת, והראשון אמנם ישיג עצמו וכו' השכל והמשכיל והמושכל באמת כי לא ימצא צורך מזולתו ולא מקרה מן המקרים, א"כ היה ראוי שיאמר הכר כי השכל והמשכיל והמושכל צורת האחדות והשכלים הנגדלים ויזויר ויהיה זד מרובי: אמרו שם טוב אין ספק כי בזה שישכיל השכל הנפלאות והשכלים הנגדלים ויזויר את השי' שיש לו מרובי בהשגתם, אכל שכל השכלים הנגדלים לא ישיגו כלל ממה שלמעלה מהם היה השגתם לעצמם היה השגה האמתית ואם בהשגתם עצמם ישיגו וזולתם זה דבר קרה להם בעצם כי בכל דבר שהוא שכל המשכיל והמושכל השכל הוא דבר אחד ואם קרה לו הצורך הוא במקרה והמקרה לא יכנס בהכרח:

אמרו שם טוב יש לעיין בזה הפרק למה האריך בו הכר כ"כ ואינו מדרך זה הספר לבאר מה שאמרנו הפילוסופים האלקיים כי הוא כבר אמר פעמים רבות כי כשידבר בעניני ההכמות שלא ידבר בהם אלא להקיר ספקי הדת, והתשובה בזה כי למה שיהיה השם המיוחד לשם יתעלה היותו שכל בפועל תמיד כמו שהוא מיוחד אצל התורניים שהוא יודי היא ואפי' היא לכן האריך הכר בציבור זה השם, גם כי יבאר האחדות בכל ענין וכלל ואין ויתחייב מזה ג"כ שאין לו מונע מהשגה לא בעצם כמו מה שיקרה לשכל ההיולאני כשימצא בזה, ולא במקרה כמו שיקרה לשכל הפועל, ולכן יהיה תמיד בפועל ולא יצא מהכח אל הפועל לא בעצמו ולא בפועל, וזה יתחייב בזה שהוא בפועל תמיד ולא יפעל פעם ויפעל פעם אחרת אכל לעולם יפעל כי השכל הוא בפועל תמיד א"כ המושכל המתחייב ממנו יהיה בפועל ואילו הם השכלים הנגדלים, והכן זה:

אמרו שם טוב כבר הראת לדעת כי המשכיל והשכל והמושכל הם דבר אחד צחק כל שכל, והסבך בזה בעבור כי התשיג הוא המפגש הצורות מהחמרים הוא משכיל, וזה אינו דבר אלא פעולת השכל והשכל אינו דבר אלא השגת המופשט ואם הדבר כן יתחייב שהאדם יקרא משכיל בעבור שבהשכילו צורה המצורות והפעולות אחרת הוא השכלתו כי לא ימצא חוץ ממנו דבר שישכיל כי הדבר אשר יקרא שהוא שכל הוא דבר ממזי ופריטי א"כ האדם יקרא משכיל בעבור היות צורת האין מופשטת בשכל ואחרת היא מושגת ואז ידע שהוא פועל השכל, וזה יקרה בראש ונבאחד המחושים כי החוש הרואה לא ישיג דבר חיצוני אכל יריגם הדבר המוטבע בבת העין ובאחרת הצורה יאמר שהוא מרגיש הדבר החיצוני, ואם כן אותה הצורה הנמצאת בבית העין אנו מרגישים הנמצא מחוץ א"כ הוא המרגיש והמרגש והמורגש, כי הדבר החיצוני לא ימצא לעולם בחוש וא"כ למה אמרו הפילוסופים שהשכל והמושכל הם אחדים ולא אחרים כן בחוש כי החוש יראה כשואב בפועל שהוא כשואב צו, והתשובה בזה כי כבר השגנו קצת מהאנושי הפילוסופים לומר כי החוש והמוחש והמרגש הוא דבר אחד, וכבר ביאר זה הענין בצו"ח מד' אלג'ו'ני ב' מהאליקים כשראה לבאר שידעת כי אינה נוספת ע"ע ולכאז זה הענין עשה משל מהחוש, למה שראה זה החכם שהמרגש והמורגש והמרגש הם דבר אחד וכו' נראה לעין ולקחו לבאר מה שהוא נסתר ממנו, והאמת הוא כי לפי דעתי

ההרגש

קישקש

היה כן ומושכל בעצמותו אחר שלא היה כן וישוה אלהי אחר שהיה חסרי עד שישוה קרוב למידת השכל הפועל: (ג) והשכל הנפרד ג"כ, ר"ל השכל הפועל פעמים יהיה לו מונע מפעלו אע"פ שאין המונע מעצמו אבל חוצה לו היא תנועה אחת לשכל

תנועה

שכל בפעל, וכבר השיבנו זה הענין בזה הפרק פעמים להיות דעות בני אדם רחוקות מזה הציור **מאד**, (ג) ואינו רואה אותך שיסופק עליך הציור השכלי בדמיון ולקחת משל המוחש בבח הדמיוני שזה המאמר לא חובר אלא למי שנתפלגם וידע מה שכבר התבאר מענין הנפש וכל כחותיה: **פרק סמ הפילוסופים כמו שידעת, יקראו השם ית' העלה הראשונה והסבה הראשונה, ואלו היהודים במדברים יברחו מזה השם מאד, ויקראו אותו פועל, ויחשבו כי הרשע**

שם טוב

כי הוא דק מאוד נעלם מהרבה חכמי אדם: **אמר** שם טוב כבר יספק אדם אם השכל והמשכיל והמושכל הם דבר אחד בחק כל שכל כמו שאמר הרב יתחייב מזה שני בטולים גדולים, כי למה שהיה המשכיל עצם יחייב כשישכיל שום דבר שיהיה אותו הדבר שישכיל עצם ג"כ שהמשכיל הוא המושכל ולמה שהיה פועל השכל מקרה כי ההכמה היא כנגד יתחייב שישכיל המקרה עצם או שיהיה עצם ומקרה בידו, וגם אם המושכל הוא המשכיל וזו המושכלים מקרים אותו מעצמות הדברים יתחייב שיהיה המשכיל גם כן מקרה או שיהיה המשכיל עצם ומקרה, ויתחייב ג"כ כשישכיל השכל המקרים אחר שאלי המקרים הם עצמות המשכיל שישבו המקרים עצמם, וכל זה שר ובעל, ויתחייב ג"כ בטול אחר והוא שאם היה השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד והיה כשפסד המושכל יפסד המשכיל ובשיתאזה המושכל יתאזה המשכיל יתאזה האדם ויתפסד פעמים רבות וזה שר ובעל. והתשובה בזה כי הכח וההכנה לפי דעת הרב הוא עצם האדם אשר בו יבדל משאר הכ"ח כי הכ"ח אין להם כח והכנה לשישכילו הדברים הנמצאים בדמיונם ואמנם האדם על יתרון על הכ"ח מזה זה הכח על שפסדו המשכיל שישבו וההכנה וכל לפסדו הדברים מהחמרים ולעצמות כוללים, וזה הכח וההכנה אינם כחות מסויימים אל דבר מהדברים אבל כחות והכנה לשישכיל כל הדברים ולכן זה הכח הוא אחד מחמות הנפש והוא עצמות האדם, וכשישכיל עצם זה הכח עם המושכל מהמושכלות נתבטל הכח כמו שאמר כי זאת ההכנה אינה פשוטה אבל היא כללית מזה שיתמשכיל כל כוח הכח וההכנה היו החכמות והידעיות מקרים כנגד משכיל כל הפעולות ולמה שהמשכיל היא הצורה המופשטת ואינה הכח וההכנה היא המשכיל והמושכל והשכל דבר אחד מכללי יתחייב מזה שישכיל הפעם מקרה ולא המקרה עצם כי כל צורה מופשטת איך שיהיה עצם או מקרה ויכל להשיג את עצמה כי עצמה גלויה לעצמה ולכן לא יתחייב אחד מהבטולים אשר זכרנו, וכבר הארכנו בזה הפרק לעומקו וקושי העמידה עליו וגשוכ למה שייטוב בו מציאור דברי הרב:

פרק סמ הפילוסופים כמו שידעת יקראו השם יתעלה עלה ראשונה וסבה ראשונה. זה הפרק כפי דעת החכם ר' משה הנרצוני נקשר עם מה שנתעלה חמנו כי אחר שביאר מענין האלהות כי הוא ית' שנתעלה ומושכל והעולם נתחייב חמנו ע"ד חיוב המושכל לשכל על דרך החיוב ביאר איך הוא יתעלה ויחסו על העולם ובי הוא צורחו וכבר נודע יחס הצורה אל בעל הצורה. והאמת כי מה שזכרנו הרב לבאר הוא כי כמו שש"י הוא שכל המשכיל ומושכל

קרישקש

ותארו וכן בכל דבר ישיג מוחותו ויבדילו מנושאו שהשכל מדרבו שיבדילו בין הדברים המתאחדים במציאות אל הדברים שהורכבו מסגנו ואם לא יובדלו במציאות, כלומר שהוא יבדיל הצורה מנושאו והחומר מנושאו לקח בזה הענין צורת האילן אשר היא מצויירת בה הדמיוני ואמר: זה על דרך משל אמר ואינו רואה אותך:

פרק

ההרגש והמורגש והמרגש הם דבר אחד כשהם בפועל, וכן ראיתי בספר הנפש במאמר השני חמנו, ואפשר שנאמר עוד כי למה שהיה חוש הראות דבר נמצא בפועל וצורה מהצורות מעורבת עם כת העין היה כשעטעב זה הצורה ורגש הכח החיני אותו הכרגש וא"כ המורגש בזה המרגש ויתחדש מהמורגש והמרגש פועל ההרגש ולכן היו ג', עם שירצה ג"כ החוש ישקוט על הדבר החיני ויהיה המורגש הדבר החיני מזה כשנעלם חמנו המורגש החיני' לא ישקוט עליו כלל אם כן המורגש הוא הנמצא חוץ לשכל והמרגש הוא הכח הרואה וההרגש הוא הפועל המתחדש משניהם כמשפט כל הפעולות חמני' ומתועב, ואולם שכל למה שלא ימצא מעורב עם צורה מהצורות ואינו אלא הכנה לבד כפי דעת הכ ויהיה הכח אינו עם המעצמים ואינו דבר נמצא בפועל אלא הוא חומר ציורי' היה השכל כצואר ההכח אל הפועל לא ימצא דבר שישכיל אותה הצורה אלא היא עצמה ואז השכל והמשכיל והמושכל אחדים, וגם חמני כי לא ימצא הדבר שהוא הדבר הכללי אין לו תצילות חוץ לשכל ולכן היה המושכל והשכל דבר אחד, ודע כי לפי דעת חמני' אלו ודעים מהמפרשים האומרים כי השכל ההולאני הוא עצם נבדל מוכן עצמו, ולפי דעת צ"ר שירצה כי השכל ההולאני הוא עצם נבדל קרה לו ההכנה, א"א שיתאחדו המשכיל והמושכל מכל דבר אלא כמו שימצא בחוש והכוח וההרגש, והשכל אשר הוא עצם נבדל מוכן עם הצורה המופשטת ישקוט על שהוא ישיכיל וא"כ המשכיל והוא העצם הנבדל המוכן עם הצורה המופשטת ובעצמה ישקוט שהוא משכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שידע זה בחוש, ואין לו יתרון לשכל על החוש אלא כי השכל דבר אחד הוא ישיכיל לא ימצא שהוא הדבר הכללי ואמנם מה שישגי החוש ימצא דמיונו חוץ לשכל וזהו הדבר הפשוט, ולכן היה המוחש וזוהי ההרגש והמרגש ואמנם השכל למה שלא ימצא הדבר הכללי חוץ לשכל המושכל הוא הדבר הנמצא ולכן היה המושכל והשכל והמשכיל דבר אחד מה שלא ימצא זה בחוש, ודע ג"כ כי השכל אחר השכיל צורה מהצורות והמורגש יכול לחזור ולהשכיל צורה הנמצאה כנגד, ואף המשכיל הוא המושכל והשכל הם דבר אחד כי הצורה כשהיא מופשטת אין צריך אל ד"א שישגי שכל ויעשה שכל בפועל את עצמה גלויה לעצמה, ולכן אחר אריסטו שכלי מספר הנפש כי הידיעה העיונית המשיג והמושג וההשגה הם דבר אחד ואולם החוש למה שלא ימצא שיוכל לחזור להשיג את עצמו בחוץ שהכח הרואה יראה את עצמו הנבטפת להרגש את עצמה לא נאמר שחוש והמושג וההרגש הם דבר אחד, והכן זה

תנועה אבל זה ענין קרה לו מצד המקבל לא מצדו שהוא בפועל תמיד: (ג) ואינו רואה אותך שיסופק עליך הציור השכלי בדמיון ובליקחת דמיון המוחש בבח הדמיוני, הרצון בו כי הדמיון בה גופני והוא משיג ענין פשוט ותמונת הדבר וטראוה ומושכל משיג מוחות הדבר הכולל והנצי' אשר בו השקף השתנותו ותוא משיגו ללחי שיחבור עליו דבר זה מעצם הדבר כאלו תאמר שהוא משיג מוחות האדם שהוא תחיות הדברו לא תמונת האדם

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סמ

הפרש גדול יש בין אמרנו סבה ועלה, ובין אמרנו פועל, שהם יאמרו אם נאמר שהוא עלה, יתחייב המצא העלול, וזה סביא לקדמות העולם ושהעולם מאתו על דרך החיוב, ואם נאמר פועל לא יתחייב מזה מציאות הפועל עמו, כי הפועל אפשר שיקדם בפועל, * גם לא יצויר ענין היות הפועל פועל. אלא בשיקדם לפעול, וזה מאמר מי שלא יבדילו בין מה שבכח ובין מה שבפועל, ואשר תדענה שאין הפרש בין אמרן עלה או פועל בזה הענין, וזה שאתה כשתחק העלה גם כן בכח, תהיה היא קודמת לעולה בזמן, אמנם כשתהיה עלה בפעל יהיה עלולה נמצא במציאות העלה בפעל בהכרח, וכן כשתחק הפועל פועל בפועל יהיה מתחייב מציאות פעלו בהכרח, כי הכונה קודם שיבנה הבית אינו כונה בפעל, אבל הוא כונה בכח, וכשיבנה אז הוא כונה בפועל, כמו שחמר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בכח, וכשיבנה אז הוא נבנה בפעל, ויתחייב מציאות דבר נבנה אז בהכרח ולא הרווחנו דבר בהגדיל שם פועל על שם עלה וסבה, והכוונה הנה אמנם היא להשוות בין שני השמות ושהוא כמו שנקראוהו פועל, ואף על פי שפעלו נעדר אחר שאין מונע לו ואין חושך לו מעשות כשיצרה, כן ראוי שנקראוהו עלה וזה וסבה בזה הענין בפעצמו, ואף על פי שהעלול נעדר, ואשר הביאו הפילוסופים לקראו ית' עלה וסבה, ולא יקראוהו פועל, אינו מפני דעתם המפורסם בקדמות העולם, אבל מפני הענינים אחרים הנני אומרם לך בקצרה. כבר התבאר בחכמה הטבעית המצא הסבות * לכל מה שיש לו סבה ושהם ארבעה, החומר, והצורה, והפועל, והתכלית, ושמהם קרובים, * ומהם רחוקים, וכל אחד מאלו הארבעה יקרא, סבה ועלה, ומדעותם אשר לא אחלוק אני עליהם, שהשם ית' הוא הפועל, והוא

שם טוב

אשרי

פרק סמ א גם לא יצויר ענין וכו', ר"ל זולת מה שסמ אומרים שהפועל אפשר שיקדם לפעול יצויר ויאמר שפי' אפסר שיצויר הפועל אלא אם כן יקדם לפעול: ב לכל מה שיש לו סבה, ר"ל לכל המציאות זולת השם יתעלה: ג ומהם רחוקים, ר"ל יש פועל וחומר וזורה ותכלית קרוב או

הדבר המתקרה והוא תכלית ההווה א"כ אלו הג' דברים הם דבר אחד, וכן יתחייב שיהיה הש"י פועל כלל העולם ותכליתו, וכן הוא צורת העולם אשר בו יתקיים, כמשפט כל צורה כי הצורה אינו דבר אלא המעמיד הנותן קיום ותמות לדבר, ואם כן הש"י יהיה צורת העולם וגם הוא תכלית התכליות כי כל נמצא טבעי ונמצא שכלי תכלית הכל ההדמות בשלמותו כפי היכולת והוא ענין רצונו אשר הוא עצמו ולזה נאמר בו שהוא פועל וצורה ותכלית, ולמה שאמר הרב בפרק שעבר כי הש"י הוא בפועל תמיד ואין לו מונע מפעולותיו ויחזיר צבועם פעולות מחדשות אחר שלא היו, נא לבאר כי הש"י הוא סבה רחוקה לא קרובה ולכן נתחדשו דברים אחר שלא היו, ואחר שכונה זה אחר הרב הפילוסופים כמו שידעת קוראים להש"י עלה וסבה ואלו הידועים המדברים ברוחו מזה השם מאד ויקראו אותו פועל ולא עלה ראשונה ולא סבה ראשונה, והדבר המביא להם לקרותו פועל ולא עלה ולא סבה, שהם אמרו אם נאמר שהוא עלה העלה הוא מתאחר מן הצורה והוא מן המצא העלול עמו וזה מביא לקדמות העולם ושלעולם עלה ע"ד החיוב לא על שקדם העלה לעלול, ואם נאמר פועל לא יתחייב מזה מציאות הפועל עמו כי כבר יקדמו הפועלים המלאכותיים כלם לפעולתם וכן הכח הרואה יקדם לראיה וכן שחר החושים. והנה המדברים חשבו כי לא יצויר ענין הפועל אלא לשיקדם לפעולתו כי מי שיפעל ראוי אינו ראוי שיקרא פועל אלא מי שלא היה פועל וזכ פועל, ואם הש"י הוא פועל העולם וזה גורא מוסכמת מהכל ראוי שיקדם לפעולתו כ"א לא יקדם אינו ראוי שיקרא פועל אלא עלה או סבה כי השמש לא יקרא פועל האור לפי דעת אלו. והנה אמר הרב כי הביא זה למדברים למה שלא יבדילו בין מה שבה בזה למה שבה בפועל וכו', כי אחת כשתחק העלה בכח תהיה קודמת לעלול בזמן, אמנם כשתהיה עלה בפועל תהיה עלולה נמצא במציאות הפועל בפעל בהכרח, וכן כשתחק הפועל בפועל יהיה מתחייב מציאות פעלו בהכרח, כי הכונה קודם שיבנה הבית אינו כונה בפעל, אבל הוא כונה בכח, וכשיבנה אז הוא כונה בפועל, כמו שחמר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בכח, וכשיבנה אז הוא נבנה בפועל, ויתחייב מציאות דבר נבנה אז בהכרח ולא הרווחנו דבר בהגדיל שם פועל על שם עלה וסבה, והכוונה הנה אמנם היא להשוות בין שני השמות ושהוא כמו שנקראוהו פועל, ואף על פי שפעלו נעדר אחר שאין מונע לו ואין חושך לו מעשות כשיצרה, כן ראוי שנקראוהו עלה וזה וסבה בזה הענין בפעצמו ואף על פי שהעלול נעדר, ואשר הביאו הפילוסופים לקראו ית' עלה וסבה, ולא יקראוהו פועל, אינו מפני דעתם המפורסם בקדמות העולם, אלא מפני הענינים אחרים הנני אומרם לך בקצרה. כבר התבאר בחכמה הטבעית המצא הסבות * לכל מה שיש לו סבה ושהם ארבעה, החומר, והצורה, והפועל, והתכלית, ושמהם קרובים, * ומהם רחוקים, וכל אחד מאלו הארבעה יקרא, סבה ועלה, ומדעותם אשר לא אחלוק אני עליהם, שהשם ית' הוא הפועל, והוא

מורה נבוכים חלק ראשון פרק סט

והוא הצורה, והוא התכלית, ולזה אמרו שהוא יתעלה עליו וסבה שיכלול אלו השלש סבות, והוא שיהיה פועל העולם וצורתו ותכליתו, וכוונתו בזה הפרק שאבאר לך על אי זה צד נאמר בו יתברך שהוא הפועל והוא צורת העולם, והוא תכליתו גם כן, ולא תמירך שכלך הנה בענין חדושו לעולם או התחייבו ממנו על דעתם, ^ד שהנה יפלו בזה דברים רבים נאותים בזה הענין, ואנחנו הכונה הנה היותו ית' פועל לפרטי הפעולות הבאות בעולם, כמו ^ה שהוא עושה העולם כלו כמות שהוא, ואומר כבר התבאר בחכמה הטבעית שאלו הארבעה מינין מן הסבות צריך שתבוקש לכל סבה מהם סבה גם כן, וימצא לדבר המתהווה אלו הארבע סבות הקרובות לו, וימצאו להם נ"כ סבות ולסבות סבות, עד שגיעו לסבות הראשונות, כמו שזה הדבר הפועל ופועלו הוא כך, ולפועל ההוא פועל, ולא יסור זה עד שגיע אל סניע ראשון הוא הפועל באמת לאלו האמצעיות כלם, וזה כי בשתהיה אות אל"ף תגיע אות ב"ת, וב"ת תגיע אות גימ"ל, וגימ"ל תגיע אות דל"ת, ודל"ת תגיע אות ה"א, וזה מה שלא ילך אל לא תכלית ונעמוד אצל הה"א על דרך המשל, ואין ספק כי הה"א היא המגיעה לאל"ף ולב"ת ולגימ"ל ולדל"ת, ובאמת נאמר בתנועת האל"ף שהה"א עשאה, ובוזה הצד ייוחס כל פעל שבמציאות לבווא ^ו ולו פעלו מי שפעלו מן הפועלים הקרובים כמו שנבאר, הנה הוא הסבה הרחוקה מצד היותו פועל, ^(ה) וכן הצורות הטבעיות ההוות הנפסדות נמצאם כשנחפשם כולם ^ז שאי איפשר שלא תקדם להם צורה אחרת תכין החומר הזה לקבלת זו הצורה, והצורה השנית ההיא תקדים לה גם כן אחרת, עד שנגיע לצורה האחרונה אשר היא הכרחית במציאות אלו הצורות האמצעיות, אשר האמצעיות ההם הם סבת זאת הצורה הקרובה, והצורה האחרונה ההיא בכל המציאות הוא הש"י, ולא תחשב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם, הוא רמז לצורה האחרונה ח אשר יאמר אריסטו עליה בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהוא בלתי הווה ולא נפסדת, כי הצורה ההיא

שם טוב

חלקיו, וכשיתברר זה חזק רבים מהנבואות שאמרו הנביאים להיותם יחוסים הפעולות להש"י. והנה נבאר שאלו הנ' סבות צדוקים עליו בן שיהיה העולם קדמון או מחודש, והנה הש"י לא לבד הוא פועל העולם בכללו אלא יקרא פועל לחלקי הפעולות הנאות בעולם, ובזאת הנה שאלו הדי' מינים מהסבות צריך שיבוקש לכל סבה מהם ככה ג"כ עד שגיע לסבות הראשונות בן בחמיוות בן בפעולות בן בצורות בן בתכליתיות: והנה יתבאר בחכמה הטבעית כשהיה אות אל"ף תגיע אות ב"ת וב"ת תגיע גימ"ל וכי שזה לא יעבור לב"ת, שם היה הדבר כן לא ימצא ראשון ואם לא ימצא ראשון לא ימצא אחרון, ובזה הכי ייוחסו כל פעל שימצא בעולם לשם יתעלה ונאמר מה יצא הדבר, ונאמר כי הקרה ה' אליהי לפני, וכן רבים. ולו פעלו מי שפעלו אחד מן הפעלים הקרובים כמו שנבאר הנה הוא הסבה הרחוקה מצד היותו פועל שם הוא לא ימצא לא תמצא הפעולה האחרונה, ואחר שביאר הרכ שסבות הפעולות יאסבו אל הסבה הראשונה וזה לבאר שהש"י הוא סבה בעולם בכלל חלקיו ואם יתעלה הוא או יפסד יתפסד הכל וזה אמרו וכן הצורות הטבעיות האחרונות אשר הן הכרחיות בחצויות אל הצורות האמצעיות אשר הם סבות זאת הצורה הקרובה והצורה האחרונה היא בכל המציאות הוא הש"י, כי למה שהיה חסדו צורתו היא הנפש והנפש השכל הפועל צורתו הש"י א"כ צורת החלום השם יתעלה, ולא תחשב שאמרנו זו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם הוא רמז לצורה אחרת אשר יאמר אריסטו ^ז בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהוא בלתי הווה ולא נפסדת, כי הצורה ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפסד:

אמר החכם רבי משה גרונזי אוני וידע שזה הצורה האחרונה טבעית ואחר עליה אריסטו ^ז נחש שזה הטבע שהוא בלתי הווה ולא נפסדת אלא הצורה הנשית וזה המרחקים הכלתי מוחלטים כי הם לא יגיעם החומר הראשון: אמר שם טוב לא כיון הרכ הנה על המרחקים כי אלו אינם עצמים לא מוחלטים ולא הכלתי מוחלטים אלא הם מתאחד הכמה, אלא מה שראיתי לאריסטו ^ז נחש מה שאחר הטבע ובאות כלמ"ד כי אחר שם כי החומר והצורה כל אחד אינו הווה ולא נפסד, כי אם היה להיותו לא לצורה הווה והפסד היה כל אחד מהם מורכב אלא הווה והפסד היה

אפדרי

רחוק כמו שיבאר הרכ: ד שהנה יפלו בזה דברים, ר"ל בחלק שני: ה שהוא עושה העולם, ר"ל שפעל יאמר לו ית' מצד שהוא מתמיד העולם כלו כמו שהוא מתמיד: ו ולא פעלו מי שפעלו, ר"ל שפעלו מי שפעלו יאמר שהוא ית' פעלו בצמיחת היותו יתברך סבה רחוקה: ז שאי אפשר שלא תקדם להם צורה אחרת, ר"ל המהלך בזה שאל"ף שחול הצורה האנושית אם לא תקדם לה נפש החיונית ואל"ף שחול הנפש החיונית מבלי שתקדם לה נפש נוחת ואל"ף שחול נפש נוחת מבלי שתקדם לה הצורה הדומיית המתחזקת ואי אפשר שחול הצורה הדומיית המתחזקת מבלי שתקדם לה הצורה השמיימית הפשוטה וכן המורה לגור עד שגיע לשם יתעלה. ס"א והנשית סבה הצורה השמיימית והשמיימית סבה הצורה הנפסדת וכן עד שגיע לצורה האחרונה שהוא השם יתעלה לכן צריך לחבר האדם על דרך משל שיהיה מי ראשונה ואחר יחול זו הצורה הדברית: ח אשר יאמר אריסטו ^ז פלוס, ר"ל והיא הצורה הנשית אשר לא תתהוו ולא תפסד לפי דעתו. ס"א שהצורה האחרונה היא הצורה הטבעית וכן פירש הר"ן כי שהזכרנו עתה יש התייחסות מן הקודמת אל המנעת אחרת מיד:

קרקש

פרק סט (ה) וכן הצורות הטבעיות ההוות הנפסדות נמצאם כשנחפשם כלם שא"א שתקדם להם צורה אחרת. פ' כאלו תאמר צורת יעקב היא הסבה בצורת ראובן וצורת

מורה נבוכים חלק ראשון פרק ט

הוא ^ט הנזכרת שם טבעית (ג) לא שכל נפרד, כי אין אמרנו עליו ית' שהוא צורת העולם האחרונה, על דמיון היות הצורה בעל החמר צורה לחמר ההוא, עד שיהיה הוא ית' צורה לנשם, לא על אל הפנים נאמר, אבל כמו שכל נמצא בעל צורה אמנם הוא מה שהוא בצורתו וכשתפסד צורתו תפסד היותו ותבטל, כמו כן היחס בעצמו יחס הכורא לכל התחלות הנמצאות הרחוקות, כי במציאות הכורא הכל נמצא, והוא מתמיד עמידתו בענין אשר יכונה בשפע, כמו שנבאר בקצת פרקי זה המאמר, ואולי היה איפשר העדר הכורא, היה נעדר המציאות כולו, ותבטל מהות הסבות הרחוקות ממנו, והמסובבות האחרונות ומה שביניהם, א"כ הוא לו כדמות הצורה לדבר אשר יש לו צורה, אשר בה הוא מה שהוא, ובצורה התקיים אמתו ומהותו, כן יחס הכורא לעולם, ובוה הצד נאמר בו שהוא הצורה האחרונה, ושהוא צורת הצורות, כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה בעולם וקיומה נסמך באחרונה אליו ובו קיומה, כמו שהדברים בעלי הצורות מתקיימים בצורתם, ומפני זה הענין נקרא בלשוננו חי העולמים, ענינו שהוא חי העולם, כמו שיתבאר (בפרק פ"ג מה), וכן עוד הענין בכל תכלית, כי הדבר אשר לו תכלית יש לך לבקש לתכלית ההוא תכלית, כאלו אמרת על דרך משל שהכסא

החמר

שם טוב

הוא למורכב מחומר וזור, וזה דבר מובחר למעיין באלו המחמרים. אין אמרנו עליו יתעלה שהוא צורת העולם על דמיון היות הצורה בעלת חמר זורח הכורא עד שיהיה ית' צורה לנשם, שחס היה הכורא כן לא היה מחוייב המציאות וי"כ לא יגיע לתכלית, אבל הש"י הוא צורה נכדלת וכלתי

מעורב עם החומר כלל, ואם הדבר כן איך ידקק על הנכדל שהוא צורה לעולם או הוא צורת השמים, ואמר הרב בזה כי זה נאמר על יחס ודמיון. אבל כמו שכל נמצא בעל צורה אמנם הוא מה שהוא בצורתו וכשתפסד צורתו תפסד חיותו ויבטל, כמו כן זה היחס בעצמו יחס הכורא לכל התחלות הנמצאות הרחוקות כי במציאות הכורא הכל נמצא ויבטל, וכו' ומה שמתמיד עמידתו בענין השפע, כי אף שהשם יתעלה לפי דעת הרב אינו מניע לגלגל צורה זו אבל מהשפע הכא ממנו יתן מציאות הנכדל והוא מניע הגלגל, ואחר שהדבר כן הש"י הוא צורת העולם עם שהוא סבה רחוקה: ואמר החכם ר' משה הנריכוני דק הרב במ"ש אך לא במה שכוין, באמרו שהוא יתעלה אינו צורת העולם לדמיון היות בעלת חמר זורח הכורא שהוא קיימת זו מתחלקת בהתחלקן וזו מעמיד מציאות עד שיהיה ית' צורה לנשם נשען בו כי אז יצטרך שנאמר לו על אלו הפנים נאמר לו, אמנם אם יפירש מאמרו על שהרצון שהוא יתעלה אינו צורה לגלגל על שאינו עם גשם כמו שאינו בגשם וכמו שהוא נכדל במה שאינו מעורב בו הוא נכדל במה שאינו עם עד שיהיה צורתו ולא חלק ממנו והוא אשר כוונת הרב זה כמו שנגלה משרשו, כנה זה וצא משרשי הפילוסופים מן האמת הכחוש עמדי, כי כפי רש"י אריסטו' בשמע הנשען ומה שאחר הטבע כי האלו בשמים וכי השמים מורכבים ממניע ראשון ומניע שני האלו יתעלה ואם אינו גשם הכה הוא עם הגשם והוא נכדל במה שאינו מעורב בו והוא בו במה שהוא צורתו על שהוא חלק ממנו וזוה היה מתנועע ראשון מציאות עצמו כמו הכ"ח המתנועעים אלגלו עם שהוא צורה נפרדת, וזו דעת אריסטו' וז' והעמיקים בדברי אריסטו', אמנם כפי דעת הרב הלקוח מדברי צ"ס בלש"ס אולג'י לא מה שהטעמו שרשי אריסטו' אשר האמין כי המניע הראשון אינו האלו כי זה לא יגיע לגלגל א"ל שפולס, וז' ר"ל כי צ"ס האמין כי יש צורה לגלגל והוא בחבור אינה אמתת המניע והוא לא יבדול בין צורה לנשם וזין צורה עם גשם ויהיה לגלגל מורכב מחמר וזורה מהיותו נאמי ואינו יודע אנה פנה דודי, ע"כ:

אמר שם טוב דבר מובחר הוא בזה הפרק כי השם יתעלה אינו צורת העולם על שיהיה לגלגל מניע נאדו ומפאת עצמו כמו שאמר אריסטו' בחלק מהשפע, וזה מובחר באמרו והוא מתמיד עמידתו בענין אשר יכונה בשפע, וכבר פירש מאמרו ואף כל השכלים המניעים לגלגלים כפי דעת צ"ס אינם מניעים על צד המניע אלא על צד התכלית ולכן לא יהיה שום גלגל מתנועע מהנכדל תחת עצמו, כי א"כ יתשוב כי יש לגלגל נשען ומניע נכדל והנכדל יגיע על צד התכלית והנשען על צד הפועל הפועל, וכן אמרו וזוה הד נאמר שהל צורה הכורה האחרונה ושואל צורת הצורות כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה בעולם וקיומה נסמך באחרונה אליו יתעלה: ומפני זה הענין נקרא בלשוננו חי העולמים ענינו שהוא חי העולם כמו שיתבאר, והרצון בו שאלו ישוער העדר ישוער העדר כל מה שזולתו כמו שאלו ישוער העדר החיות מהם שיחוייב העדרו: וכן עוד הענין בכל תכלית, אחר שיתבאר הרב שהשם יתעלה פועל וזורה

קרישקש

לתנועת חלקי הבית קצתם אל קצתם ותבנית הבית עלול מאלה התנועות וימיר בהתפסד תנועתו, ואכן השאר תבנית הבית עתה ענינו כי לוח העילה עומד במקום אשר הונח כי הוא מפני שהוא כבר דרוש המקום השפל ומה שתחתיו מקשי' ונוע אותו למלוח הגה העלה בזה כבדו ומקשות מה שתחתיו לא יעדר המקשות יבטל תבנית הבית ותקרי הגנהבן כן תהיה חזקתו מנועת ספיט מה שבטיט' מה היובש כי הוא אשר יחזיק המנועת שאלו בנאו מדבר נגר ברפוש היתה בטלה תבנית הכותל כשישתלק הדפוס להעדר היובש אם כן איננו פועל הבית אלא בהתקברת אבל העולם מצד מציאותו נקשר במורא יתבאר שהוא פעיל והתחילו מן ההעדר אל המציאות ומצד מציאותו נקשר בו שלא ישוער בלתי

וצורת ראובן היא הסבה בצורת חנוך וכן תמיד: (ג) לא שכל נפרד. פ"י כי כמו שהניחו חומר ראשון שהוא בלתי הווה ולא נפסד כן הניחו צורה ראשונה בלתי הווה ולא נפסדת אחר שכל המורכבים הם מחומר וצורה שלא יתחייב שיפסד הפעיל כשיעדר הפועל אחר אשר פעלה ואמרו בזה שאלו ישוער העדר הכורא לא יחייב ממנו העדר העולם אחר המצא ויציא ראייה ע"ז במשל ובטענה, ואם המושל כי הבונה אחר בנותו היתה לא תזקקו סחתו ולא יעדר הבית בהעדרו. ואולם הטענה כי הנעדר הוא אשר יצטרך אל קמציא אכן הנמצא לא יצטרך אל קמציא, אמנם משיך הוא בטל כי הבונה איננו סבה למציאות הבית אלא בהתקברת ואמנם הוא סבה להנעתו חיד ואותה התנועה סבה

החמר שלו העץ, ופועלו הנגר, וצורתו הרבוע, על תכונת כך ותכליתו לשבת עליו, ועליך שתשאל ומה תכלית הישיבה על הכסא, ויאמר לך העונה בעבור שיתנשא היושב עליו ויתעלה מן הארץ, ותשאל עוד ותאמר מה תכלית ההתנשאות מן הארץ, ותענה להגדיל היושב בעין מי שיראהו, ותשאל ומה תכלית הגדלתו אצל מי שיראהו, ותענה כדי שייראו ויפחדו ממנו, ותשאל ותאמר ומה תכלית היותו גורא, ותענה לגדל מצותו, ותבקש מה תכלית הגדול למצותו, ותענה למנוע הוק בני אדם קצתם מקצתם, ותבקש עוד מה תכלית מניעת הוק קצתם מקצתם, ותענה להתמיד מציאותם מסודר, וכן יתחייב תמיד בכל תכלית מתחדשת, עד שיגיע הענין לרצונו לבד יתעלה, לפי אחת מן הדעות כמו שיתבאר, עד שיהיה המענה באחרונה, כן רצה השם יתעלה, או לגרות חכמתו לפי דעת אחרים כמו שיתבאר, עד שיהיה הדעות האלה אשר התבאר לפי דעתנו שהם עצמו ושאינו רצונו וחפצו אל רצונו ואל חכמתו לפי שתי הדעות האלה אשר התבאר לפי דעתנו שהם עצמו ושאינו רצונו וחפצו או חכמתו דברים יוצאים חוץ לעצמו ר"ל שיהיו זולת עצמו, ואם כן הוא ית' תכלית כל דבר האחרון ותכלית הכל גם כן ההדמות בשלמותו כפי היכולת והוא ענין רצונו אשר הוא עצמו כמו שיתבאר, בזה הצד נאמר בו שהוא תכלית התכליות, הנה כבר בארתי לך על אי זה פנים נאמר בו ית' שהוא פועל וצורה ותכלית, ולזה קראוהו סבה ולא קראוהו פועל לבד. ודע כי קצת בעלי העיון מאלה המדברים הניע בהם הסכלות וההתנבחות עד שאמרו, שאלו היה אפשר העדר הכורא לא התחייב העדר זה הדבר אשר המציאו הכורא, ר"ל העולם, שלא יתחייב שיפסד הפועל כשיעדר הפועל אחרי אשר פעלו, ואשר זכרוהו הוא אמת אלו היה פועל לבד ולא היה לומר ההוא הפועל צורך אליו בהמשך עמידתו, כמו שלא יפסד האוצר במות הנגר מפני שלא היה מתמיד לו עמידתו, אמנם בהיותו יתעלה צורת העולם גם כן כמו שבארנו, והוא ימשכחו העמידה וההתמדה תמיד, מן השקר שיאבד הממשיך והמקיים וישאר הנמשך והמקוים, אשר אין עמידה וקיום לו אלא במה שיקבל ממנו מן העמידה והקיום, ² ראה גודל השגה אשר הביא אליה אמרם שהוא פועל לבד לא תכלית ולא צורה: **פרק ע רכב**, זאת המלה משותפת, הנחתה הראשונה ענינה רכיבת האדם על הבהמות כמנהג, והוא רוכב על אתונו, ואחר כך הושאלו לשלטנות על הדבר, כי הרוכב מושל שולט על מרכבו, והוא אמרו וירכיבוהו על במתי ארץ, והרכבתך על במתי ארץ, ענינו שאתם תשלטו על עליוני הארץ, ארכיבו אפרים, אמשילוהו ואשליטוהו, ולפי זה הענין נאמר באל ית' רוכב שמים בעורך, פירושו השליט על השמים, וכן לרוכב בערבות, ענינו השליט על ערבות, והוא הגלגל העליון המקיף בכל, ובדברי חכמינו ז"ל הנכפלים בכל מקום שהם שבע רקיעים ושעריבות הוא

שם טוב

אפרי

וצורת העולם רצה לנאר שזאת תכלית התכליות, כי סדרך אשר לו תכלית יס לך נשק לתכלית ההוא תכלית עד שתעלה אל תכלית התכליות כמו שהביא משל מהכסא, ומה תכלית הישיבה על הכסא ויאמר לך העונה בעבור שיתנשא היושב עליו וכו' ומה תכלית ההתנשאות מן הארץ ותענה להגדיל היושב בעין מי שיראהו ותשאל ותאמר מה תכלית הגדלתו אצל מי שיראהו, ותענה כדי שייראו ויפחדו ממנו, ותשאל ותאמר ומה תכלית היותו גורא ותענה לגדל מצותו, ותבקש מה תכלית מניעת הוק קצתם מקצתם, ותענה להתמיד מציאותם מסודר, וכן יתחייב תמיד בכל תכלית מתחדשת, עד שיגיע הענין לרצונו לבד יתעלה, לפי אחת מן הדעות כמו שיתבאר, עד שיהיה המענה באחרונה, כן רצה השם יתעלה, או לגרות חכמתו לפי דעת אחרים כמו שיתבאר, עד שיהיה הדעות האלה אשר התבאר לפי דעתנו שהם עצמו ושאינו רצונו וחפצו או חכמתו דברים יוצאים חוץ לעצמו ר"ל שיהיו זולת עצמו, ואם כן הוא ית' תכלית כל דבר האחרון ותכלית הכל גם כן ההדמות בשלמותו כפי היכולת והוא ענין רצונו אשר הוא עצמו כמו שיתבאר, בזה הצד נאמר בו שהוא תכלית התכליות, הנה כבר בארתי לך על אי זה פנים נאמר בו ית' שהוא פועל וצורה ותכלית, ולזה קראוהו סבה ולא קראוהו פועל לבד. ודע כי קצת בעלי העיון מאלה המדברים הניע בהם הסכלות וההתנבחות עד שאמרו, שאלו היה אפשר העדר הכורא לא התחייב העדר זה הדבר אשר המציאו הכורא, ר"ל העולם, שלא יתחייב שיפסד הפועל כשיעדר הפועל אחרי אשר פעלו, ואשר זכרוהו הוא אמת אלו היה פועל לבד ולא היה לומר ההוא הפועל צורך אליו בהמשך עמידתו, כמו שלא יפסד האוצר במות הנגר מפני שלא היה מתמיד לו עמידתו, אמנם בהיותו יתעלה צורת העולם גם כן כמו שבארנו, והוא ימשכחו העמידה וההתמדה תמיד, מן השקר שיאבד הממשיך והמקיים וישאר הנמשך והמקוים, אשר אין עמידה וקיום לו אלא במה שיקבל ממנו מן העמידה והקיום, ² ראה גודל השגה אשר הביא אליה אמרם שהוא פועל לבד לא תכלית ולא צורה: **פרק ע רכב**, זאת המלה משותפת, הנחתה הראשונה ענינה רכיבת האדם על הבהמות כמנהג, והוא רוכב על אתונו, ואחר כך הושאלו לשלטנות על הדבר, כי הרוכב מושל שולט על מרכבו, והוא אמרו וירכיבוהו על במתי ארץ, והרכבתך על במתי ארץ, ענינו שאתם תשלטו על עליוני הארץ, ארכיבו אפרים, אמשילוהו ואשליטוהו, ולפי זה הענין נאמר באל ית' רוכב שמים בעורך, פירושו השליט על השמים, וכן לרוכב בערבות, ענינו השליט על ערבות, והוא הגלגל העליון המקיף בכל, ובדברי חכמינו ז"ל הנכפלים בכל מקום שהם שבע רקיעים ושעריבות הוא

כ ראה גודל השגה וכו', ר"ל זאת השגה הגדולה יאלה מחלו המדברים כשהכלו לו יתעלה כשהוא פועל כי השגו כי כהעדר ענינו יתעלה לא יעדר המציאות בכללו. וזה שקר כי הוא יתעלה גורם העולם ואלו יפסד העדרו נעדר כל מה שזולמו: **פרק**

פרק ע רכב כו', הפרק מתחיל מחל לאשר לפניו, כי התבאר במה שקדם ששכי"ת צורת העולם כי נגלגל ערבות כמו שאמר אר"סנו בלוח הלח"מ כהנא הכולל האלפי ר"ל בגלגל העליון והוא אמרו הנה כשערבות הוא מקיף הכל: רכב זאת המלה משותפת וכו', המשל הראשון ענינו רכיבת האדם על הבהמות כמנהג, וזהו רוכב על אתונו: ויאמר שנית על שולטנות הדבר כי הרוכב מושל שולט על מרכבו, זה אמרו וירכיבוהו על במתי ארץ, ארכיבו אפרים, אמשילוהו ואשליטוהו, ולפי"ז הענין שני נאמר באל יתנך רוכב שמים בעורך השליט על השמים וכן לרוכב בערבות

קדשקש

צורתו ותכליתו שיתקיים העולם בו כמו שהדברים בעלי יחצות מתקיימים בצורתם:

פרק

בלוח והוא כמו מציאות האור בשמש ונאמר שהוא פועל האור ואלו יעדר השמש יעדר האור היבשיך מהשמש, כן אלו ישוער העדר הפועל שהוא השליט יעדר הפועל, כ"ש אם נאמר שהוא

מורה נבוכים חלק ראשון פרק ע

והוא העליון המקיף הכל, א' ולא תרחיק היותם מונים הרקיעים שבע ואם הם יותר, (ה) כי פעמים ימנה הכדור אחד ואע"פ שבו גלגלים הרבה, כמו שהוא מבואר למעינינו בענין זה, וכמו שאבאר (נפרק כ"ד חלק ג'), אמנם המכון הגה הראותם תמיד, שערכות הוא למעלה מן הכל, ועל ערכות נאמר רוכב שמים בעורך וכו', ולשון הגינה אמרו ערכות רם ונשא שוכן שנאמר סולו לרוכב בערכות, ומנא לן דאיקרי שמים, כתיב הכא לרוכב בערכות וכתיב התם רוכב שמים, הגה כבר התבאר כי הרמז כולו לגלגל אחד, והוא המקיף בכל אשר תשמע מענינו מה שתשמע, והסתכל אמרם שוכן עליו ולא אמרו שוכן בו, שאלו אמרו שוכן בו היה מחייב לשם מקום או שיהיה השם כח בגלגל כמו שדמו כתות הצא"ב שהשם רוח הגלגל, ב' ואמרם שוכן עליו הראו שהוא ית' נבדל מן הגלגל ואינו כח בו, ודע כי הושאל לו יתעלה רוכב שמים לרמיון הזה המופלא, וזה כי הרוכב יותר מעולה מן הנרכב, ולא יאמר יותר אלא בהקל מן המאמר² שאין הרוכב ממין הנרכב, והרוכב גם כן הוא אשר יניע הבהמה ויוליכנה באשר ירצה, והיא כלי לו שישתמש בה כרצונו, והוא נקי ממנה בלתי נדבק בה אבל הוצה לה, כן האלוה יתהלל שמו הוא מניע הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועע כל מתנועע בו, והוא יתעלה נבדל ממנו ואינו כח בו, (ג) ובבראשית רבה אמרו בפרשם למאמרו יתברך, מעונה אלהי קדם, ד' הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו, ומכאן לזה אמרם הסוס מפל לרוכב ואין הרוכב מפל לסוס, הראו הוא דכתיב כי תרכב על סוסך, זה הוא לשונם, והשתכל בו ותבין ה' איך בארו יחסו ית' לגלגל, ושהוא כלי

שם סוב

אפרי

פרק ע א' ולא תרחיק היותם מונים, ר"ל מה שאמרו חז"ל שערבות הוא למעלה מהשכנה אס כן אס יהיה אפשר שהיו הגלגלים יותר לא יהיה ערכות למעלה מכלם, לכן אמר הכר ז"ל ששע"פ שם אינם מונים מספר הגלגלים כי אס שבעה כונתם הוא מין הכדורים ושערבות הוא למעלה מכולם לעולם: ב' ואמרם שוכן עליו הראו שהוא יתעלה, ר"ל שכל בו מורה חסריות יותר ממלת עליו אש"פ שמת עליו גם כן אינו מורה נבדל גמור מן החומר כי כבר אמרנו למעלה בפרק ק"ו שמת עליו הוא כפי המשל והשווא: ג' ש"י הרוכב ממין הנרכב, ר"ל כמו שהרוכב אינו ממין הנרכב ככה האל יתעלה הרוכב ערכות אינו ממין ערכות כי ערכות הוא גם והוא יתעלה אינו גם: ד' והוא מעון עולמו ואין עולמו וכו', ר"ל שהוא יתעלה נושא העולם על ד' שהמציאות כולה נהלת בו יתברך כמו שצאנו בפרק שלפני זה, ואין העולם מעונו ר"ל שהוא ית' אינו נסמך על גם ואין כח בו חלילה: ה' איך צאנו יחסו יתברך לגלגל, ר"ל איך צאנו שהוא בלתי נסמך אל גם ואינו כח בו ושהוא יתעלה מניע גלגל ערכות

ששמש, והסתכל אמרם שוכן עליו שאלו אמרו שוכן בו היה מחייב להש"י מקום או שהיה הש"י כח בגלגל כמו שדמו כח האל"ה שהש"י רוח הגלגל, ואמרם שוכן עליו שירושו שהש"י נבדל מן הגלגל ואינו כח בו. וכבר אפשר שיכוון מה שאמר אר"ם"טו שהגלגל מתנועע מפאת עצמו עם שהמניע הוא נבדל מהמתנועע, וזה היותר נראה בלשון הגינה באמרו רם ונשא שוכן עליו. ודע כי מה שיראה מזה הפרק מדעת הרב שהשם יתברך הוא מניע הגלגל לא הכל הנבדל, ואף כי זה הפרק המפורסם באמרו כי הש"י לא יניע לגלגל, והנה אמר בזה הפרק כי האלוה יתברך שמו מניע הגלגל עליון אשר בתנועתו יתנועע כל מה שיתנועע בו והוא יתברך נבדל ממנו וכן יתבאר ג"כ בזה הפרק, והנה אמר הרב כי יושאל לו ית' רוכב שמים לרמיון הזה המופלא מחד, והוא שהרוכב הוא נבדל מן הנרכב כי הוא נבדל במין ובמקום כי האדם נבדל מן הבהמה והוא יותר נכבד, ויש דמיון אחר כי הרוכב יניע הבהמה והוא כלי וישתמש בה כרצונו והוא נקי ממנה בלתי מעורב בה יוצא ממנה, כן השם יתעלה הוא מניע הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועע כל מתנועע בו כי כל הגשמים המתנועעים בין אלו השפלים בין הגרמים העליונים כלם מתנועעים בתנועת הגלגל העליון והוא ית' נבדל ממנו במהות ובמציאות ואינו מתערב בו ואינו נסמך לגשם אלא וניחאות הגלגל בו. וכבר אמרו בפרשם למאמרו יתעלה מעונה אלהי קדם הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו, והרמז בו שהוא יתעלה נושא העולם על כל שהמציאות כולה נהלת בו כפי שצאנו בפרק שלפני זה, ואין העולם מעונו שהוא ית' אינו נסמך על הגשם ואינו כח בו חלילה, ומכאן לזה שצאנו הסוס מפל לרוכב וכו', ר"ל איך צאנו שהוא כלי

קרישקש

פרק ע (ה) כי פעמים ימנה הכדור אחד ואע"פ שבו גלגלים הרבה כמו שאבאר זה, רמז למה שיבאר בחלק שני שהכדורים ארבעה האחד כדור השמש והשני כדור הירח והשלישי גלגל חמשה כוכבי לכת הושב אותם כאחד והרביעי גלגל הונובים העומדים: (ו) ובבראשית רבה אמרו בפרשם למאמר יתברך מעונה אלהי קדם הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו

אשרי

שם טוב

דברים רבים נפלאים, ראשונה שכל הדברים הנמצאים נזה
ומצוי ולכן היה הכלל כלי לרכב נאמר עליו כי תרכב
כי כל החיים הנמצאים בחי אדם הוא מן החיים הם,
ויתבאר

השכל הפועל כפי דעת אבן רש"ד אשר יתבאר אליו האדם בעוד בחיים חיותו ולכן היו נפשות הדיקים נפש אחת כי לא ימצא בה רבוי ומנין היו רבוי והמנין בדרים אשר הם האדם בחי' יבא מכל החמר וגם רלוות כדור נפש שמעון במין אדם כי השכל החמר אל יצארו אלו הנפשות ויזכו לחי' העולם הבא ותיווין שישנו אל שורש אחד, וזה רצון מה נכבד אלה הענין בלי שיבינו. והנה יתבאר מכל הנאמ' העולם מחמתו וצורתו באים מעצמות אלו כל' חסד"ל אשר על סוס' כי בו נושע המציאות והיכולת, ויתבאר שני

אשר שיבש העלול השכל המועיל שהוא עליו את השפעתו ויתן לשלוחו בכברו דומה להם שבצעמנו ותחיבתו הפשוטה הנשערת דבר אחד עם השכל המועיל. נשיב כי אנוהו לא נעניין בעלות העולמים מצד מה שהם קרובים אבל מצד שהם פועל והשכל המועיל לא כשהשכל אשר בן בהתחלתו בזה הענין מפור קודם מוחל לפי בקורתו ועינון אי זה מספר שנים שהיה או בר א מסק ויהיה זה ההיקש צורך ונאמר אם ישיב עליו השכל המועיל והוא היה פועל בזה ישוב השכל המועיל עליו ואותה העולה חשבו עלתה עד הגיעו אל העלה הראשונה שכלם מסין אחד אחד הפרש ביניהם אחד מצד היה העלול מצד ההעלה המצוירת ואין מי שיאמר בהן כי לא נאמר שהעלול השכל המועיל והוא ישיב אורו ישוב השכל המועיל שהוא מצויר לו שאם כן מצויר המצויר והמצויר אחד מצד אחד והעלול האחר מצד שבעמנו, ונשעיר היקש אחר אמתי והוא כולל לנו מאמצי ההנהגה שיש לנו כל מה מורס בשקרות עלות העולמים אין הכלית במספרם ואנחנו מאמצי ההנהגה השם בראש עולמו לתע שיעצ, ולפי קצת דעות רח שיסמלם להם שהאולה אחד על צד העלול והעלה שיש להם הכלית במספר כמו שהיו מכאן מכמות אכורו שהשיג ברא השכל השני והשכל השלישי על הגיעם אל השכל המועיל והיה ההיקש כן אל השכל המועיל ועלולו כן כלם עד הגיעם אל העלה הראשונה וכן נמנעו לא שיעבו ההבדל המורחש הבורא המורחש, כן לא ישוב השכל אשר בנו כשהיה שכל בפועל לא ישוב שבע השכל השני הפעל ויהיה א"כ פועל בפועל מצד אחד ונאמרש ע"ה המורחשש אחד בעצמו, ונתיי שהפועל לא ילעול בכברו דומה למזהרשש שבצעמנו ולא בקבורה ולא ישוב עצמו כי האב נתון כלל לוהם למעלה שבצעמנו ולא בקבורה וישו עצמו, וכן צורת ראובן כלל לצורתו חזר לא בקבורה עד הם רבדו, א"כ הנשערת לא לפי קצת מאמצי הקדמות או לפי דעת מאמצי ההנהגה אשר בן אחד, והוא שיעצ לנו וכל ההיקש אשר ישובו הפשוט עם השכל המועיל דבר אחד והכל מורס בהשאויות ויהיה כל בפש הנשערה עומדת בפני עצמה, ואמר, שאין השכל ההכרחית לנפילתה הפשוטה בשני היותם עלות העולמים וכלנו מוריס שהשכלים רבים והמספר היותם סבת המספר היות אחד על אחד עלות, והוא נראה בדברים המצויים הנמצאים איתנו אשר אין בהם אלא השכל בעצב לה שהעלול ישוב העלול ולא היה הפרש ביניהם אלא מצד שהעלול והעלה הם בנושאים מחתלים אם התברר ויהיה כי יוכר ההבדל בין העלול והעלה אבל ישובו שניהם דבר אחד, והשכל בו אם תדלגו כי מנר אחד שהראשון עליו לשני הנראה המורחש ביניהם מצד שהם בנושאים מחתלים ולא תהיה לבנת הנראשון העלול עם האחר שהעלול עליו ישובו כלם ענין אחד ולא הוכל לתבדיל ביניהם, וכן אם מאותה הדרך היה הדלוק שאם הדלוק כן היה הראשון תדלגו כי אחר וכן מאותו כי נר אחד עד ככה שהרעה וכן אם מאו כי הראשון תדלוק ככה נר אחד כמו שההנהגה כי יוחסו הנדלוקים ממנו כי כמו כן נופל תחת הציווי שאם יודלוק ממנו מכה נרות או מנר אחד רבים כל אחד עלול מתכבדו אם תציר אותו לנפילתו נמשאם אחרים ויהיו כי הגה הראשון לא יתקדם בהם הראשון בדביוס כמו יאמר כאשר תדלוקו ממנו נרות רבים, ואם תדלוק בהם השכל יאמר כי נבדלים אצל אילם ענין חומר ואין ובהם תהן בהם המספר מצד היותם עלות העולמים לא ימנעו בקבורה את כלם יהיו כלם דבר אחד אחר שהוא דלוק או מכל צד כמו שהנמר בשכל הפועל השכל אשר ישוב בהדרגה ויהיה דבר אחד

[illegible]

מורה נבוכים חלק ראשון פרק ע

גם כן מן השתוף, והסתכל איך אלו העניינים המופלאים האמתיים אשר אליהם הגיע עיון המעולים שבפילוסופים, סמורים במדרשות, כשעייין בהם האיש החכם שאינו מודה על האמת בתחלת עיון ישחק בהם, למה שיראורו בפשוטיות מההבדל מאמתת המציאות, ועלת זה כולו בדבור בחדות באלו העניינים, לזרזותם

שם טוב

עיון המעולים שבפילוסופים סמורים במדרשים כשעייין בהם האיש החכם אשר אינו מודה על האמת בתחלת עיונו ישחק מהם למה שיראורו בפשוטיות מההבדל מאמתת המציאות

קרקש

אכילה ולא שתייה אלא צדיקים יושבים ועטרתיהם בראשיהם והנהיגו סיוה השכינה, הרצון אשר שהם סתעננים בכללות התענוג בהשגת כבוד בוראם אשר ההענוג ההוא איך יקבלוהו, ואמרו עוד קטן וגדול שם הוא בזה העולם קטן יכול להיות גדול וגדול יכול להיות קטן, ר"ל קטן יכול להיות גדול אם עמד וכן מה והשהדל בדיעת הדת ובהכמה אשר נצטוו בה כאמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הרצון בזה השגת שהוא אחד גמור ושהוא המושל והמנהיג כל בריאותו, ואמר כי אם בזאת יהלל המהלל השכל וידוע אולי, שהמהלל הגמור הוא שרע מציאורו ושהוא האדון המעשה בכל כמו שאמר עשה חסד משפט וצדקה בארץ, אמרו שבה העולם אפשר לו להגיע אל זאת המדרגה, וכן גדול אפשר להיות קטן אם שנה ופירש ונמנע מהשתדלותו בהשגתו, אבל בעולם הבא אין גדול יכול להיות קטן ולא קטן יכול להיות גדול, הרצון בזה שלפי ההשגה אשר השיג כל אחד בחייו יתה מעלת נפשו את הענין וכל אחד לפי מה ששיג יתה לו בהשגתו התענוג והוא מהתחיל בה כפי הדרגת השגתו אשר היתה בחייה ולא באחד באחד ידובקו ולא ישובו הכל דבר אחד קצתן כגדול, וכמה מדרשים מדברי חכמים בזה הדין ר"ל ההשגות אשר היתה לנפשות הצדיקים והחסידים כל אחד לפי השגתו, ואין טענה באכסוס נשמח של צדיקים, כי הרצון בזה נשמח כל אחד ואחד כגון שמתל גופם יציקו בו גוף כל אחד ואחד והוא אמרו ועל כן הוא אמר יבא שלוש יתרו על משכבותם, וראה אמרו בדרשים גופן כלם נשמח בשרפת, ואמרו ברא נשמח לו ברא גמול, ואמר הכתוב את גופת שואל ואת גופת כבוי, וכמו שהנציח במלת גופם גוף כל אחד ואחד כן הענין בנפשות נשמח כל אחד ואחד, וכמותו רבים בתורה פעם יאמר נפשות נשמע נפשותיו ופעם נפשכם ופעם נפשותיהם ואמר כל נפש יוציא ירך יעקב בשבתם נפש יתיר ואם הם גופים רבים, והכסף גופים רבים ראה להו הוא מינה אמריתו נפשותיהם של צדיקים גגות תחת כסא הכבוד ואמרו ועל נפשותם של צדיקים הוא אמר והיה נפש אדני צדורה בצדו החיים, א"כ אין הפרש בין אמרו נשמח וכן אמרו נפשותיהם שהרצון בנפשות נשמח כל אחד ואחד ולא שיתו כלם דבר אחד ואמרו ונתל ערנדך תשקם שכל אחד ואחד יש לו ערד בפע', א"כ האמונה הישרה והנכונה את שמתקיים כן התורה והנביאים השארות הנפש אין שנאמין שכל נפש נפש עומדת בפני עצמה, ואין לטעון עליון בבת יפירי שכל כל איש זה מזה אתר ששם דברים שכלים ואינם יפירי חומר ואינם עלות ועלולים, שהיה אמרנו בשכל הפועל שהוא עלה ועלוליו רבים ישובו תהלה והעולו ענין אחר לעולם שכל וכמו שבראש נמשל א"כ אין הסבה בהפרש השכל והיות כל אחד נבדל מחברו מדר היותם עלות ועלולים אין שכינות עלה ועלול ישובו ענין אחר לפי דעתם, וכן אינו נופל תחת הציון אחר שהשכלים הנבדלים אינם בעלי חומר שיכול בהם המספר מצד שיהיו עלות ועלולים אחר שהם פשוטים כחלל המפשטות הם מתרמים הם זהם מכל צד א"כ יש לנו בחלל שיהיה שהות שהשכלים רבים אל יהיה הסבה במספרם מצד שהאחד עלה והאחר עלול לפי דעת הפילוסופים מאמני הקדמות על שימא האהר הבינו לפי קצת דעת בעלי החידוש המאמנים בסבה פועלת, אבל נאמר שהשם יתברך ברא השכלים נגדדים שום בפועל או כלתי שום ולא שהמציא אחד לזולתו, ואין לנו לומר במה יפרו זה מזה שאין זה נופל בציון השכל כמו שיש דברים רבים ואם מורגשים אין השכל יכול לקבל על אמתתם רבים אל תראה בגופי הנגלים כמה דברים מהם נעלמים מן הפילוסופים בהבונות ומכובות ונענים ואינם משהם מהותם ואנחנו בעלי התורה הקדושה מה לנו ולעצור הזה ולומר שהשם יתברך ברא השכל הראשון והשכל הראשון השני והשני השלישי וכן עד תשלום מספרם ומהם יתחייבו הנגלים, והנבוכים, ומה הפסד

ויקבלהו שלישית כי ימצאו לאדם נשמה ורוח ואלו הם רבים באלו החיים אבל הנשאר אחרי המות הוא דבר אחר : והסתכל דבר אלו הדברים גדולו השיעור אשר אליהם הגיע

אחד עמו. חורתי בו מענין הנה הדורכל כי איננו צריך אלי כלל, וזה כי סבת המספר בלהבות אינם רב אלא מצד הנושאים ולא ישובו הנושאים עם הנושא הלהב הראשון ענין אחד אמנם אפשר שיהיה מציאות הלהבות רבות בלי נושא וישובו כלם ענין אחד, ועל דרך האמת כמו שבהדלקת הלהב לא יחסר כן בשני השכל שישפשו הלהבות מנושאותם ונלכשו בלהב הראשון לא יחסר, ועוד אם ישובו הנפשות הנשארות אחר המות דבר אחד עם השכל הפועל זה דבר נפלא מאד ויהיו כן הרעת והשכל לא יוכל לצייור כלל לאמרו, שא"כ יהיה כי לפי זאת התנהגות לדעת הפילוסופים המאמנים במציאות הנפש שלא יהיה הפרש בין נפש אריסטו' וכן נפש אי זה פילוסוף שיהיה ואם לא הגיע כלל רגל מעלתו והשתנה, ואין יהיה כי לפי דעתנו אם נמשך אחד זה הרעת שיהיה נפש משה רבינו היא נפש אהרן ומרים ונפש אברהם יצחק ויעקב ונפש כי שקדם כן הצדיקים ונפש דוד ושלמה וכל הנביאים החסידים ואם יש בהם שלא הגיע בחייו לפסדה רגל מעלתו והשתנה, וכן נפש החסיד אשר אין שום ערך בל מעלתו והשתנה משה רבינו היא נפש משה דוד ושלמה ובי שקדם, וכן שכל וכל איש מהחסידים והשלמים נפש הוא נפש כלל, ולא ימלט הענין משני פנים, והוא ששכל משה רבינו ישג ענינו השכל דוד ושלמה ושאר כל השלמים אחר שהוא אדם דבר אחד וישג שהם שקדם וישג כמו כן שהוא נפש דוד ושלמה וכן כלם כן דוד ושלמה כמו כן בהשגת עצמה שהוא שכלם ישגו נפש משה רבינו ואברהם ויצחק ויעקב שהם עצמי נפש כמו כן שהם נפש זולתם, או לא ישגו זולתם, ועם לא ישגו זולתם לא ישגו עצמם אחר שכלם ישובו עצמם אחד, ועוד א"כ נפש משה הקבל תהומות לאין חכלית והוא בהתחבר אלו נפשים כל צדוק וצדוק כשיגיעו מן העדוה זה הענין מניע מהמדר שיהיה בין חלק לחלק מנפשו הנשארת אלהים מן השנים ויחור ויחור כל עת שהמשך המציאות מחמיר אם כן נפשו הנשארת הפשוטה יש בה חלקים קדומים ומאחרים כי יגיע בו התוספת חסיד והכל דבר אחר פשוט אין חומר בו ולא ציור בו ולחלק לו קרימת חלק לחלק אחר שאינה בעלת חלקים ואלו כלם ענינים סתומים זה את זה שמארה שלא יצויר בנפשו ההלוקה אין בכאן חלקים וכל שכן שלא יהיו בה חלקים קדומים מתאחדים לאין חכלית ותהיה קצת הנפש קדומת לקצתה והיא דבר אחד, כל זה הרוק מן הציון מאד ולא יקבלוהו השכל אחר שהערך מתורגמו ומחכמים ומפילוסופים שהנפשו יש לה השארות, וזה המושל אשר אמרנו בנפשותיהם היה התמשל בכל הנפשות וכל לקחון נפש משה רב על צד התמשל, ואם נאמין בזאת האמונה שהכל דבר אחד היא אמונה פחותה בתבנית הגנות. אבל ראינו לנו שמשך אחר דעת התורה ודעת נביאנו ודעת חכמי התורה שהמחויב עלינו שנמשך אחרתם ואמין אמונה קרימה בהשארות הנפשות כמו שזכר במקומות רבים, אם כחורה כמו שאמר עם נופש כ"ב ואמר למען ייב לך והארכת ימים ופירש ר"ל לעולם שכלי מובל לקדושה שכלי אדון, וכן נשאר כמו כן לעולם נבדלים צדיקים ומחידים מתו על קדושה שהם רבו מן רבו מספרם ואם לא היה כלם גמול את המות היה זה על בהת השליל מכל הכרין והוא אמר בתורתו הקדושה ואת נתחל לפיך את הריים ואת השב את המות ואת הרע ויחן אתה שוכנו של אשך נהרג על קדושת שמו, וכן אביעיל אהר ויהיה נפש אדוני צדורה בצדו החיים, ואמר דוד כי אל תעזוב נפשי לאשאל ולא תתן חסדיך לרואה שחת, ואמר שלמה התשוב והשב אל האלהים אשר נתנה, ואמר דוד מה רב טובך אשר צננת ליראך מעלת לחוסים כן ואמר הנביא כהנניה המוכה הריא אשר אין לה ערך ואדמו, עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למיכה לו, ואמרה התורה השלמת מן שכל יד ולקח מעץ הדיים ואכלו ליעולם, ואמרו ר"ל העולם הוא אין בו לא